

19 ફેબ્રુઆરી ૧૯૫૨

2230

दीर्घादीन्—अमदिपः.

●●●

આ ડીપાર્ટમેન્ટ બાબુ પ્રીન્સીંગ પ્રેસમાં છાપ્યો કે. રીચીરોડ-અમદાવાદ.

(વાંચો) સચિત્ર ધાર્મિક પુસ્તકો.

નરસીંહ મહેતો ભાગ ૧-૨

સચિત્ર દરેકના ૦-૧૦-૦

મીરાંબાઈ ભાગ (૧-૨)

સચિત્ર દરેકના ૦-૧૦-૦

રામલીલા ભાગ ૧-૨

સચિત્ર દરેકના ૦-૧૦-૦

વીણાવેલી ભાગ ૧-૨

સચિત્ર દરેકના ૦-૧૦-૦

સતિ દ્રોપદી સચિત્ર ૦-૧૦-૦

મદાલસા ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ

સચિત્ર કી. ૦-૧૦-૦

રાજ કઠીઆરો ૧-૪-૦

રક્ષક કે ભક્ષક? ૦-૧૦-૦

સતિ સીતા સચિત્ર ૦-૧૦-૦

પતિનારાયણ પુત્ર ૦-૬-૦

સત્યનારાયણની કથા ૦-૬-૦

સદગુણી વારાંગના ૦-૧૦-૦

બત્રીસ પુતળીમાંની જુદી

જુદી વાર્તા ૧-૧૦ ભાગ

સચિત્ર દરેકની કી. ૦-૮-૦

કામલતા સચિત્ર ૦-૮-૦

સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર ને તારા-

મતી સચિત્ર ૦-૧૦-૦

ચિતોડનો કરણ કી. ૦-૮-૦

પ્રતાપી પ્રમિલા કી. ૦-૮-૦

રૂપિરાજનાં પદ કી. ૦-૮-૦

ચનુર સ્ત્રી વિલાસ ગરબાગી

(લગનનાં ગીત સાથે) ૦-૮-૦

જુદમી જનેતા યાને પરિવર્તન

સચિત્ર ૦-૧૦-૦

હિંદુ સંસાર સચિત્ર ૦-૧૦-૦

જીવતી ચૂડલ સચિત્ર ૦-૮-૦

રાજા હરિશ્ચંદ્ર હરિગીતમાં

સચિત્ર ૦-૬-૦

બોડાણો ભાગ ૧-૨

સચિત્ર દરેકના ૦-૬-૦

પવિત્રકુમાર સચિત્ર ૦-૧૦-૦

પારસમણી ૧૯૨ પાનાં ૦-૧૦-૦

,, મોટી ૨૫૬ પાનાં ૦-૧૦-૦

ભક્તશીરોમણી પાનાં ૧૯૨

કી. ૦-૧૦-૦

ઝેરી ઝેરી ૦-૧૦-૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૬૨૩૮૦ વર્ગાક

પુસ્તકનું નામ ડો. ૨૧ ૨૧૧૮૧૩ ?

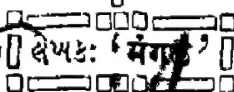
વિષય ૨-૨

“ સરિતા દુરાશાની હૃદયમાં જે પળે રેલાય છે,
 “ તે પળે રાયતાનની માથુ ખુની ખેલાય છે:
 “ પણ ઈશાના નેત્રો મંહી લાલારા આવી જાય છે,
 “ મદમાશની માથુ તણી ત્યારે સમાસિ થાય છે ! ”

કોણ ચાલાક ?

(ઈતિકદીવ કથા.)

શિવલાલ ત્રિભુવન વાંઠાવદરકર.

(‘ રસક કે ભક્ષક ? ’ ‘ શોખના ’ ‘ દયાની દેવી ’ ‘ પવિત્ર કુમાર, ’

પ્રકાશક.

રણછોડલાલ માતીલાલ શાહ.

રત્નપોર—અમદાવાદ.

સર્વાધિકાર પ્રકાશકને સ્વામિન.

સવત ૧૯૮૧.
 પ્રથમાવૃત્તિ.

સને ૧૯૨૫.
 પ્રત ૨૦૦૦.

મુદ્ર્ય ૦—૧૦—૦

જે પ્રજામાં વાંચન નથી, વાંચનનો શોખ નથી, 'વાંચન' એ સદ્ગુણ ગણાતો નથી, તે પ્રજાની ઉન્નતિ કદીપણ થઈ શકતી નથી. કારણ કે સમાજની ઉન્નતિનો આધાર, તેની ઉચ્ચાભિલાષી ભાવનાઓ ઉપર અવલંબી રહે છે. ઉચ્ચ સાહિત્ય વાંચન ભાવનાઓને પ્રતિભાશાળી અને ઉદાર બનાવે છે. અને એ રીતે સાહિત્ય દેશ-વિકાસનું એક પ્રાધાન્ય અંગ ગણાય છે.

ગુજરાત વાંચક વર્ગમાં આજકાલ વાર્તા સાહિત્યનો શોખ અત્યંત વધી પડ્યો છે. દર વર્ષે સંખ્યાબંધ ન્હાની મોટી વાર્તાની ચોપડીઓ સમાજ આગળ મૂકાય છે. અને સમાજ તરફથી ઉચિત સત્કાર પણ મળે છે. આ સાહિત્ય સેવક તરફથી આ હીટેકટીવ કથા સમાજ આગળ સાદર ધરાય છે. સમાજ તરફથી તેનો કેવો સત્કાર મળે છે તેજ જોવાનું રહ્યું. યદિ સમાજ તરફથી સત્કાર થશે, તો ભવિષ્યમાં મોટા નોવેલો લખવા આનંદિત થઈશ. અસ્તુ.

દોષો માટે વાંચક સજ્જન પાસે ક્ષમાચાચના.

પ્રકાશકનું નિવેદન:

પ્રભુ કૃપાએ સાહિત્યની સેવાનો મહેને શોખ છે. સાક્ષર વર્ગ સ્ક્રમણ શકે એવા સંસ્કૃત ભાષ્યામય નોવેલો ઘણાં પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂકયા છે. તેનો લાભ આપું લાણેલાઓ લઈ ન શકે એ સ્પષ્ટ છે. એથી સહેલી ભાષાનાં પુસ્તકો લખાવી તેને પ્રકટ કરી ગામડાની અશિક્ષિત પ્રજાને વાંચન પુરું પાડવાની અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે. આ કાર્ય અમૂક સમયથી મહેં હાથ લીધું છે. થોડું લાણેલાઓ સારી રીતે સ્ક્રમણ વાંચન દ્વારા સદ્ગુણ કેળવે એવા લખાણવળા થોડા એક નોવેલો મહેં પ્રકટ કર્યા છે, અને ઇશ્વર કૃપા હશે ત્યાં સુધી મહાં એ કાર્ય હું આગળ ધપાવ્યે જઈશ.

આ વાર્તા હીટકટીવ છે. હીટકટીવ નોવેલોનાં વાંચનથી માણસ બાહોશ અને ચાલાક બનવા ઉપરાંત સારીરીત કેળવાય છે, એથી આવી વાર્તાઓ પણ બહાર પાડવાની આવશ્યક છે. એમ ધારી હું આ વાર્તા પ્રકટ કરું છું. સમાજ તહેનો કેવો સત્કાર કરે છે એ ઉપર મહારા સઘળા ઉત્સાહનો આધાર છે. આ વાર્તાને યથા યોગ્ય ઉત્તેજન મળશે, તો આથીયે મોટા નોવેલો પ્રકટ કરવાનું સાહસ ઉઠાવવા પ્રબળ અંતરેચ્છા છે. પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તે ઇચ્છા પુર્ણ કરે !

—સાહિત્યોત્ક્રાંતિ—

રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ.

ગુકસેલર.

“ પનોતું પ્રભાત ”

ઉજળી, નિર્મળી, રકત વર્ણી પ્રભા,
 વિશ્વની છાતી ઉપર પ્રસારી,
 તારલા-ચન્દ્રમા ગુંથ થાતાં તિમિર—
 ગાઢના શ્યામપટને વિદારી;
 સમિરની મન્દ દહેરો મઝા આપતી,
 સમયને છે બનાવ્યો પ્રશાન્ત,
 રસિકડાં ! નયન મીઁચ્યા ઉઘાડો મેત—
 આવી ઉભું પનોતું પ્રભાત.

“ ઉઘમે આદરો-ઉઘને પરહરો ”

બોધવા બોધનો પાઠ ચારૂ,-
 “ ગૃહતણ પક્ષીઓ સર્વ ઉડી ગયા,
 ઉઘર નિર્વાહના કાર્ય સારૂ;
 “ ગર્જવે દેવના મંદિરો આલરો,
 રણુક તહેની પરે કણુ પ્રાંત,
 “ રસિકડાં ! નયન મીઁચ્યા ઉઘાડો તહેમે—
 આવી ઉભું પનોતું પ્રભાત.

—‘મંગલ’—

“ કરો સત્વર સુકર્મોને ! ” *

નથી આશા જીવન કેરી રહેશે કાલહાવાના,
 કરીશું કાલ એ છોડી કરો સત્વર સુકર્મોને
 જીવશેકે મરીજશું ! થશે શું કાલ એ કે'શે ?
 કહેવા છે ન શક્તિ તો કરો સત્વર સુકર્મોને-
 કરી જીવ્યાતણું સાર્થક જીવું જો હોય સ્વર્ગે તો,
 વિદ્યારી નીચતા ઉરની કરો સત્વર સુકર્મોને-
 ન રાખો કાલને માથે ભરસો કાલનો છે ના !
 કરી અવકાશને આજે કરો સત્વર સુકર્મોને-
 થતાં ટંકે પ્રભુજનો ઉઠીને ચાલવાનું છે.
 ન કોપે ઇશ એ માટે કરો સત્વર સુકર્મોને-
 પ્રભાતે કેમ થાશે તે ન જાણ્યું જનકી નાથે !
 ઉતારી જ્ઞાન એ હૃદયે કરો સત્વર સુકર્મોને-
 વિકારોને અરે ! ત્યાગી તકમે સંસારના પ્રાણી !
 'મંગલ' પૂણ્ય મેળવવા કરો સત્વર સુકર્મોને-

‘મંગલ’

मंगलम् !

प्रभुं प्राण नाशं विभु विश्वनाथं-

जगन्नाथ नाथं सदानन्द भाजम् ।

भवदभव्यभूतेश्वरं भूतनाथं-

शिवं शंकरं शंभुमिशानमोडे ॥

शरच्चन्द्रगात्रं गुणानन्दपात्रं-

त्रिनेत्रं पवित्रं धनेसस्यमित्रम् ।

अपणांकलत्रं चरित्रं विचित्रं-

शिवं शंकरं शंभुमिशानमोडे ॥

-राधेस्याभ-

“ अभङ्गारी इयं सिद्धिमां.

सङ्गता आपन्नो—मंगल !

“ अभङ्गारा पाप आणीनि,

दया दशवन्तो—मंगल ”

-मंगल.-

“કોણ ચાલાક ?”

૪૪

(એક હીરેક્ટીવ કથા.)

પ્રકરણ પહેલું.

“પ્રેતની અદલ બદલ”

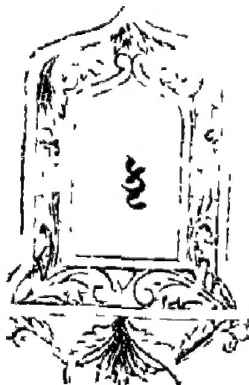
“પરમાર્થ જ્યારા કેંક પુરૂષો વીચમાં દેખાય છે,

“તેથી વધુ કાળા હૃદયના માનવી જોવાય છે;—

“સજ્જન સદાયે મસ્ત રે’તા હોય છે પરમાર્થમાં.

“જ્યારે અતિશયમસ્ત દૂર્જન હોય છે નિઃસ્વાર્થમાં.”

—મંગલ.

પણ પક્ષર્થ એક અંધકારથી ઘેરાયલી ભીષણ રાત્રિ હતી. વાયુરાજ જોરથી વાતો હતો. આકાશ કાળા વાદળાઓથી આચ્છાદિત હતું. એ વખતે ડૉક્ટર બલવંતરાયના એકાંત બંગલામાં ભીતીપ્રદ શાન્તતાનું સામ્રાજ્ય વિસ્તરેલું હતું. ઘડીયાળમાં ખારના ટકોરા પડતાંજ દિવસના કરેલા પરિશ્રમથી કંટાળેલો તે ડૉક્ટર સૂવા જવાની તૈયારીમાં હતો.

એટલામાં તેના બંગલા તરફ અતિ ત્વરાથી દોડતી એક વિક્ટોરીઆનો ધ્વનિ તેણે સાંભળ્યો. પલંગ ઉપરથી ઉઠીને દરવાજા તરફ જતો હતો, એટલામાં તેના બંગલાનો આગળનો દરવાજો જોરથી ઠોકાયોનો અવાજ તેના કાણું પર આવ્યો.

“ આખા દિવસના પરિશ્રમથી થાંજેલાની રાત્રિની વિશ્રાંતિમાં ભંગ કરનાર કોણ આવ્યું હશે ? ”

એમ વિચાર કરતો કંઈક ગુસ્સે થઈ બળડતા બળડતા તેણે દ્વાર ઉઘાડ્યું. દ્વાર ઉઘાડતાની સાથે જ ડોક્ટરને એક ધક્કા મારી એક મનુષ્ય અંદર દાખલ થયો, અને તેવી જ રીતે બીજો મનુષ્ય દ્વારમાં જ ઉભો રહ્યો. આ ઉભય મનુષ્યના મુખ—ફક્ત આંખો ઉઘાડી રાખી વસ્ત્રથી આચ્છાદિત કરેલા હતા.

“ ડોક્ટર બલવંતરાય તમે જ છો કે ? ”

અંદર દાખલ થયેલા મનુષ્યે મગફળીએ પ્રશ્ન કર્યો.

ડોક્ટર તરફ અને મગજબુત બાંધાનો હતો; પરંતુ મધ્ય નિશાએ આવેલા આ બંને મહેમાનોને પુરા પડવાની તેનામાં શક્તિ ન હતી. વળી તેઓ બંને હથિયારબંધ હતા અને ડોક્ટર નિઃશસ્ત્ર હતો.

ડોક્ટર રહેતો હતો તે જગ્યા તદ્દન એકાંત હતી, અને તે વખતે નિદ્રાધીન થયેલ બે નોકરો સિવાય અન્ય કોઈ માણસનું ત્યાં અસ્તિત્વ નહોતું. કારણ મધુપુરમાં જ્યાં પામેલો એ ડોક્ટર હજી અવિવાહિત હતો. તેની

કન્સલ્ટિંગરૂમ (Consulting room) મધુપુરની ભરખ-
ભરના લક્ષ્માં હોવાથી તે દરરોજ સવારમાં ત્યાં જતો,
અને રાત્રે મધુપુરથી અરધો માઈલ દૂર સરિતાના કિનારા ઉ-
પરના આ બંગલામાં આવી રહેતો. તે શુરવીર હતો, તેમજ
શાણો અને પ્રસંગને સ્કમજનારો હતો. તેણે શાંતિપૂર્વક
ઉત્તર આપ્યું.

“હા, હું જ ડોક્ટર બળવંતરાય છું, આટલી રાત્રે
મહેને કોણ બોલાવે છે ?”

“હું બોલાવું છું !”

અંદરના મનુષ્યે ધમકીના રૂપમાં શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

“મહારે ત્હમારું કામ છે. જો મારી માગણી તમે ક-
બુલ કરશો તો ઠીક છે, નહિતર હું અને મહારો સાથી હ-
થિયારબંધ છીએ.”

ડોક્ટરે તેની બેઅદબી ભરેલી વર્તણૂક જોઈને ગુ-
સ્સાથી કહ્યું. “એટલે ? શું છે ? ત્હમે શું કહેવા માગોછો ?”

“જે છે તે હમણાં પ્રકાશમાં આવી જશે ! ડોક્ટર
મહાશય ! જરા પણ પાવર વાપર્યા વિના અમારું કામ કરો
નહિતર આ રિવોલ્વરથી તમારી છાતી આ સ્થળે અને આ
પગેજ વીંધાઈ જશે ! માટે જો જીવન ટકાવી જગતની
મોજમજાહ માણવી હોય તો ગુપચુપ અમે જેમ કહીએ
તમ કરો. અમારું કાર્ય કડિન નથી, એટલે ત્હમારાથી ઘ-
ણીજ સહેલાઈથી એ કામ પાર પડી જશે. બોલો સં-
મત છો ને ?”

“પણ શું કામ છે તે જણાવશો કે એમજ ધમકી આપ્યા કરશો ?”

“સાંભળો ડોક્ટર !” અંદર ઉભેલા મનુષ્યે કહેવા માંડ્યું. “એક મનુષ્ય હમણાંજ મરણ પામ્યું છે, તે ‘હાટ્‌ડીઝીઝ’ થી મરણ પામ્યું છે, એવું તમારી સહી સાથેનું ‘સર્ટિફિકેટ’ અમને આપો. બસ એટલુંજ. બીજું કંઈ નહિ. ચાલો, ઉતાવળ કરો.”

“પ્રેત જોયા સિવાય મહારાથી સર્ટિફિકેટ આપી શકાયજ નહિ.” ડોક્ટરે બન્નેની તરફ જોઈને ત્રિજ દષ્ટિપાત કરતાં કહ્યું.

“તો પ્રેત અમે તમને બતાવશું; પરન્તુ પ્રેતનું સૂક્ષ્માવલોકન કરવાની અમે તમને છુટ આપીશું નહિ. ફક્ત ઉપર ઉપરથી જોઈનેજ સર્ટિફિકેટ લખી આપો.”

“વારૂ તે પ્રેત ક્યાં છે ?”

“બહાર ગાડીમાં છે”

એક મનુષ્ય પ્રેતને લેવા બહાર ઉભેલી ગાડી તરફ ગયો. બીજાએ એ દરમ્યાન ડોક્ટરને વિશેષ ધમકી આપી.

“જુઓ ડોક્ટર ! ત્હમે અહિંથી જતા રહેવાનો પ્રયત્ન કરશો, તો નાહક ચમના ભયાનક દૂતોના ભયાનક જડખાના કોળીયા થઈ જશો. આ રીતોદ્ધર ભરેલી તૈયાર છે.”

તે મનુષ્યની ધમકી, તેનું ચમત્કારિક વર્તન, જોઈને સર્ટિફિકેટ મેળવવાની ઇચ્છા—એ બધાનો વિચાર કરતાં આ

કોઈ ભયંકર “કાળું કાવત્રું” છે, એમ ચાલાક ડોક્ટર તરત સ્ક્રમજી ગયો. અને ગમે તેમ થાય તો પણ આમાં આપણે સામેલ થવું ન જોઈએ” એમ તેણે મન સાથે નક્કી કર્યું. આગળ શું કરવું?...તેનો નિર્ણય કરી તેણે દ્વાર સામે જોયું તો તે પ્રેત લેવા ગયેલા માણસ સાથે બીજા એ માણસો તે પ્રેતને કપડામાં વીંટાળી લાવતાં જોવામાં આવ્યા. ડોક્ટરે પ્રેતને બાબુની એક રૂમનાં બિછાનાપર સુવાડવાનું કહ્યું. પ્રેતપર ઉંચી જાતનું કાળું કપડું વીંટાળેલું હતું, તો પણ નાબુક આકાર, અને સહજ રીતે ઉંચકાય એવું હલકું વજન--એ બધા ઉપરથી એકાદ સ્ત્રીનું પ્રેત છે એમ ડોક્ટરે જાણી લીધું.

ડોક્ટરે પ્રેત ઉપરનું વસ્ત્ર બાબુએ ખસેડ્યું. લેમ્પની ખત્તીનો પ્રકાશ વધાર્યો. એક અતીશય સુંદર અને નાબુક સ્ત્રીની મૂર્તિની મુખમુદ્રા ઉપરનો ગુલાબી રંગ જોઈ ડોક્ટર જાણી શક્યો કે સ્ત્રીના દેહમાં પ્રાણ છે. કોઈ તીવ્ર વિષ પ્રયોગથી તે પ્રેતવત્ બની ગયેલી હોવી જોઈએ.” તેની આંખોમાં ખૂનસ આવ્યું અને મન સાથે નક્કી કર્યું.

“પ્રાણ જાય તો પણ પરવા નહિ પણ પરોપકાર માટે આ પ્રસંગે જેટલો પ્રયત્ન થઈ શકે તેટલો કરવો.”

“કેમ તપાસી રહ્યા ?”

“આ મરણ હાટડીઝીઝથી થયું નથી, એ ત્હમે જાણો છો છતાં--”

“ હવે બીજી ત્રીજી પાત રહેવા દો ! ” ડોક્ટરને બોલતો અટકાવીને અંદર ઉભેલા મનુષ્યે તમચો તાકીને રવાબથી કહ્યું, “ મહારા કહેવા પ્રમાણે ત્હમે ‘ સર્ટિફિકેટ ’ લખી આપો છો કે નહિ ? ”

“ આ પ્રેતમાંથી મારા ધંધાને ઉપયોગી એવી વસ્તુ કાઢી લેવાની મ્હને રજા આપશો, તો હું ‘ સર્ટિફિકેટ ’ આપવાને કબૂલ છું. ફક્ત પાંચ મીનિટ હું અને આ પ્રેતને એકલા રહેવા દો. ”

“ ડોક્ટર ! ત્હમારી માગણી ઘણીજ ચમત્કારિક અને વિચિત્ર જણાય છે ! ”

“ મહારે કહેવું સાંભળી લ્યો ” ડોક્ટરે શાતપણે સ્હમજાવતાં કહ્યું; “ મારા ગ્રાણુ માટે હું બેફીકર છું, તેમ ત્હમારી આ ધમકીનો કાંઈ પણ ઉપયોગ થવાનો નથી. ત્હમારે તમારું કામ સાધવું હોય તો હું કહું તે પ્રમાણે કરો. ફક્ત પાંચ મિનિટની મ્હને તક આપો. તમારમાંથી એક મનુષ્ય દરવાજાની બહાર ઉભો રહે, અને બે મનુષ્ય દ્વાર બહાર ઉભા રહે હું દ્વારની અંદર લઈ જઈને આ પ્રેતને પાછું લાવીશ. મારે જેટલો લાગ આ પ્રેતમાંથી કાઢી લેવાનો છે, તેટલો લાગ સાવચેતીપૂર્વક કાઢી લઈ પ્રેત અને સર્ટિફિકેટ બન્ને સાથેજ હું ત્હમને આપી દઈશ. ”

તે મનુષ્યે થોડો વખત વિચાર કરી એક મનુષ્યને દરવાજા બહાર ઉભો રાખ્યો. અને પોતે તથા પોતાના બીજા સાથીઓ અંગલાના મુખ્ય દ્વારમાં ઉભા રહ્યા.

ડૉક્ટર પ્રેત લઈ અંદર ગયો. અને પાંચ મીનિટ બાદ તેણે દાર ઉઘાડ્યું.

“ફૂં ત્હમારો ઘણોજ આભાર માનું છું.” ડૉક્ટરે બહાર આવતાંની સાથેજ કહ્યું: “આ પ્રેતના શરીરમાંથી મ્હારે જે ભાગ જોઈતા હતો. તે ભાગ મ્હેં કાઢી લીધો છે, ત્હમારા કહેવા પ્રમાણેનું આ સર્ટિફિકેટ લ્યો.”

સર્ટિફિકેટ લક્ષપૂર્વક તપાસી તેણે આનંદિત મુખે કહ્યું: “થેન્ક યુ !” (Thank you !) પણ ડૉક્ટર સાહેબ ! આ પ્રેત ઉંચકવામાં અમને થોડી મદદ કરવી પડશે, જ્યાં સુધી અમે તમારા બંગલાની હદ ન છોડી જઈએ; ત્યાં સુધી તમને એકલા મૂકવાએ સલામતી ભર્યું નથી.”

એક માણસે પ્રેતના પગ પકડયા, ખીજાએ હાથ પકડયા, ડૉક્ટરે ડોકું પકડ્યું. બંગલાના દરવાજા નજીક પ્રેત આવ્યું, એક જણે વ્હીસલ મારીને વિક્ટોરીઆ નજીકમાં આવી.

“હવે હું જાઉં છું” ડૉક્ટરે કહ્યું: “ મ્હને મોડું થાય છે !” ડૉક્ટરે પ્રેતનું ડોકું પોતાની સાથે ચાલતા માણસના હાથમાં છોડી દીધું.

“આ શું ! આતો અધિક જડ જણાય છે !” તે મનુષ્યે પ્રેતનું ડોકું હાથમાં આવતાંજ કહ્યું; પરંતુ એટલામાં ડૉક્ટરે ચાલાકીથી તે મનુષ્યની છાતીમાં એક જોરથી

લાત મારી અને બંગલામાં પેસી જઈ અંદરથી દ્વાર મજબુત રીતે બંધ કરી દીધું.

“ દગો ! દગો ! ભયંકર દગો ! ” ડૉક્ટરની લાત ખાનારા મનુષ્યે જમીન પર પડતાં પડતાં પોકાર કર્યો.

પ્રેત નીચે મૂકાયું. અને ઉપર લપેટેલું શ્યામ કપડું ખસેડાયું. તેા સર્વે દીંગમુઠ થઈ ગયા !

પ્રેત સ્ત્રીનું ન હતું, પણ એક તરૂણ પુરૂષનું હતું !

પ્રકરણ પીન્નું.

“ ભેદી આકૃતિ ”

—(૦)—

સોનેરી ટોળીએ કેટલીક મીનિટ એક પીન્નના મોં સામું જોયા કર્યું. ખરેખર ! ડૉક્ટર બળવંતરાયે તેઓને હાથતાળીજ આપી હતી. ઘણી ચાલાકીથી તેણે તે લુચ્ચાઓને ઠગ્યા હતા. ડૉક્ટર ઉપર બધાને ઘણો ગુસ્સો આવ્યો; પણ શું કરે ? દ્વાર મજબુત રીતે

બંધ કરવામાં આવ્યા હતા.

તેઓ ચારે જણા શસ્ત્રથી સજ્જિત હતા. તેથી બંદૂકના બાર કરી ડૉક્ટરને ડરાવવાનો સર્વેએ વિચાર કર્યો. પણ શાંત રાત્રિના સમયે તેનો અવાજ ઘણે દૂર સુધી

સંભળાય તેનું કેમ ? છેવટે સંતાપ કરી, નાઇલાજ હોવાથી ડોક્ટરને શાપ આપતી, તે કાળી રાત્રીએ કાળા કામ કરનારી કાળીટોળીએ, તે તરૂણ પુરૂષનું પ્રેત ગાડીમાં નાખી ઉતાવળથી ગાડીના ઘોડા મારી મૂક્યા.

સ્ત્રીનું પ્રેત રાખી લઈ ડોક્ટરે બદમાશોને આપેલું પ્રેત તેણે કયાંથી આણ્યું એવી શંકા વાંચકોને થાય એ સ્વાભાવિક છે. ડોક્ટરે તેજ દિવસે સંધ્યાસમયે એક કેલીનું પ્રેત શસ્ત્ર પ્રયોગ કરવા સારૂ વેચાતુ લીધું હતું, અને તેને ઓરડામાં એક ખાનુએ રાખી મૂક્યું હતું. જ્યારે સ્ત્રીના પ્રેતની તેણે તપાસ કરી ત્યારે તે ખરેખર મરણ પામી ન હતી. પણ ઘણાં અદ્ય પ્રમાણમાં શ્વાસોશ્વાસ ચાલે છે એમ ડોક્ટરને જણાઈ આવ્યું. તે હુલોળી દ્વારા એક પ્રકારના તીવ્ર વિષથી પ્રેતવત થએલી હતી. તે બદમાસોની ગાડી જતી રહેતાંજ તેણે ઔષધોપચાર કરવાની શરૂઆત કરી. પ્રેતવત સ્ત્રીને તીવ્ર વિષથી બચાવવી એ ઘણુંજ વિકટ કાર્ય હતું, બાકી રહેલી આખી રાત્રિ અને બીજો આખો દિવસ તે સ્ત્રી પાસે, તે સતતજન ડોક્ટર એક ચિતથી ઉભોજ રહ્યો હતો, બાણે કે તેને જીવિત કરવા તે દિવાનોજ થઈ ગયો હતો !

બીજા દિવસની સંધ્યાએ મહા પ્રયત્ને તેણી શુદ્ધિ પર આવી અને આંખો ઉઘાડી ચોતરફ જોવા લાગી. મુખ મંડળ ઉપર લયના ચિન્હો સ્પષ્ટ દ્રષ્ટિ ગોચર થવા લાગ્યા.

ડોક્ટરે કહ્યું: “ ગભરાશો નહિ. તમારા મિત્રના મૃહમાં તમે સર્વ પ્રકારે સુરક્ષિત છો ! ”

આગળ જેમ જેમ વખત જવા લાગ્યો તેમ તેમ તે સ્ત્રી વધુ શુદ્ધિમાં આવવા લાગી. જ્યારે તે સંપૂર્ણ શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે એકાએક વિતક વાર્તાનું સ્મરણ થઈ આવ્યું, અને તેની સાથેજ ભયથી તે કંપવા થયેલા માનવીની પેઠે ધ્રુજવા લાગી.

“ તમે નકામાં ગભરાઓ છો શા માટે ! ” ડોક્ટરે કહ્યું: “ તમને અહિં કોઈ પણ ઇલાજ કરી શકે એમ નથી. ”

સ્ત્રીનો કંપ ઓછો થયો. અહિં તે સારી રીતે સલામત રહી શકશે એમ તેને જણાયું.

“ ડોક્ટર સાહેબ ! ” એક માણસે અંદર દાખલ થતાં કહ્યું: “ કેમ શું છે ? ” ડોક્ટરે તે આવનાર પ્રતિ દષ્ટિ ફેરવતાં પ્રશ્ન્યું.

“ આજે બે દિવસ થયા તમે દવાખાને આવતા નથી, તેમજ દર્દીની વીઝીટ લેવા પણ આવતા નથી. દર્દી સખ્ત બિમારીમાં રીખાય છે, માટે તમે હાલજ તપાસવા આવો. ”

“ મ્હારે અત્યારે ઘણું કામ છે ! હું આવી શકું એમ નથી ! ”

“ ત્યારે ચાર્જ મફતનો લેવા માગો છો ? ” તે માણસે કહ્યું:

“ તમારા ચાર્જની મને જરૂર નથી જાઓ. ”

ને માણસ ડૉક્ટરના રૂવાળથી હબાઈને આવ્યો ગયો. અસંખ્ય દર્દીઓ ડૉક્ટરને તેડાવતા હતા, પરંતુ ડૉક્ટર પોતાના આ નાણુક રોગીને છોડી ક્યાંય પણ જઈ શક-તોજ નહિ.

“કોકિલા નામની શ્રીમંત તરૂણી મંગળપુરથી પોતાના બે પિત્રાઈને સાથે લઈ નિકળી અને મધુપુરમાં એક ધર્મશાળામાં ઉતરતાં એકાએક ગુમ થઈ.”

એ ભેદી ચમત્કારિક ઘટના વર્તમાન પત્રમાં વાંચીને ડૉક્ટરને કંઈ પણ સમજ પડી નહિ. આ તરૂણીના એકાએક ગુમ થવાથી મધુપુરના સર્વ સજ્જનોને ઘણું ખરાબ લાગ્યું.

ડૉક્ટરે માત્ર આ તરૂણ સ્ત્રી—કોકિલા—પોતાના ગૃહે કેવી રીતે આવી એ હકીકત પોલીસના વડા અધિકારીને સ્પષ્ટ લખી જણાવી હતી. એ સ્ત્રીનો બાપ માંદગી વશ હતો નેથી તેણે અગાઉથી વીલમાં લખી રાખ્યું હતું કે:—

“એ કોકિલા અવિવાહિત મૃત્યુ પામે તો સર્વ મિલકત આ બન્ને પિત્રાઈ લાઈને મળે.” અર્થાત્ એ સર્વ મિલકત આપણને મળે એવા હેતુથી આ બન્ને પીશાય પિત્રાઈએ કોકિલાને તીવ્ર વિષ આપ્યું હતું.

ડૉક્ટરના ઉત્કૃષ્ટ ઔષધોપચારથી કોકિલાની પ્રકૃતિ સુધરી ગઈ. એક દિવસે કોકિલા ખાટ ઉપર બેઠી હતી.

અને ડોક્ટર આવ્યો. ડોક્ટરને ખાટ ઉપર બેસવ તું કહી પોતે ઉભી થઈ ગઈ, અને બોલી.

“ મહાશય ! હું આપનો અત્યંત ઉપકાર માનોશ !”

“ નહિ, ઉપકાર માનવા જેવું મેં કશુંજ કર્યું નથી.”

“ ઉપકારનો ઉચ્ચાર એ કર્ત્તવ્ય કેરી બ્રહ્મતા

“ ઉપકારનો ઉચ્ચાર એ કર્ત્તવ્ય કેરી વંચના;

“ કર્ત્તવ્ય નિષ્ઠ શશાંક સૂરજ સર્વદા નભી સંચરે,

“ વરસાદ વરસેને ધરિમી પ્રાણીને હૃદયે ધરે,

“ સહકાર મિષ્ટ ફલો સમર્પે સલિમ શુચિ સરિતા વહે,

“ એ સર્વ સિદ્ધ સ્વભાવથી ઉપકારના શાન્તિ કહે.

“ સંતત્ પ્રાણી ઠારવા એ માનવોનો ધર્મ છે;

“ ઉપકાર નહિ પણ માનવો એ ધર્મકેરો મર્મ છે.”

કોકિલા કોકિલ કંઠે બોલી.

“ પોતાના જાનને જોખમમાં નાંખી મહાદે જીવન બચાવનારા સજ્જનનો હું ન માનું ઉપકાર; તો મારા જેવી બીજી કોણ કૃતવ્ની નાર ?”

ડોક્ટર કાંઈ પણ બોલે ત્યાર પહેલાં કોકિલા બોલી.

“ હવે મહારી પ્રકૃતિ સ્વસ્થ થઈ ગઈ છે. માટે અધિક દિવસ રહી આપને હવે વધુ તસ્દી આપવા હું ઇચ્છતી નથી.”

ડોક્ટરે હસીને કહ્યું.

“જેવી તહમારી ઈચ્છા પણ—તમે થોડા દિવસ મધુ-
પુરમાંજ રહી પછી મંગળપુર જાઓ તો વધુ સારું.”

સભ્યતાની ખાતર ડોક્ટરને એમ કહેવું પડ્યું. પણ
કોકિલાને કોઈ પણ સ્થળે જવા દેવા તે ખરા અંતઃકરણથી
ખુશી ન હતો. એક અકસ્મત ભાવ તેના હૃદયમાં ઉપસ્થિત
થયો હતો. તે વિચાર કરવા લાગ્યો.

“કોકિલાને મારા મનની સ્થિતિ જલદી જાણવી
દેવીએ યોગ્ય ન કહેવાય તેણી મારા ઉપકારના બોળ નીચે
દબાયલી હોવાથી હું મારો ઉદ્દેશ તેને જણાવું, અને કદાચ
તે પ્રમાણે તે ખુશી ન હોય, તથાપિ કૃતબ્ધતાથી તે મારું
કહેવું કબુલ કરશે; પરંતુ એવા લગ્ન સુખ દાયક નીવડતા
નથી. પ્રિતિને ખાતર નહિ પરંતુ મારા ઉપકારનો બદલો
વાળવા ખાતર એ મારી સાથે લગ્ન કરે અને હું પરણું
એના કરતાં અવિવાહિત રહેવું એજ વધુ ઉત્તમ ! પ્રીતિના
અંદરે કુટ્યા વિના પતિ—પત્નિના સંબંધથી એકદમ
જોડાઈ જવામાં સંસારની મીઠી મજાઓનાં દર્શન પણ થઈ
શકતા નથી. કારણકે—

પ્રીતિ ભરેલું લગ્ન છે તે લગ્ન સાચું નામ છે,
પ્રીતિ વિનાનું લગ્ન તે નહિ લગ્ન પણ બદનામ છે;
સુખમય બનાવે જીવંતી જો લગ્ન પ્રીતિથી ભર્યું,
ઝેરી બને છે જીવંતી જો લગ્ન પ્રિતિ વણ કપ્યું.

પત્નિ પતિના હૃદયમાં સુત્રેમ જો ઉભરાય છે,
તોજ સાચું નામ સાર્થક લગ્ન કેરું થાય છે !”

“ડૉક્ટર સાહેબ !” કોકિલાએ ડૉક્ટરની વિચાર
નિદ્રાનો ભંગ કરતાં કહ્યું. “મહેને હવે કશાપણ ઉપચારની
જરૂર રહી નથી, કારણકે માંહે શરીર તદ્દન સાંધે થઇ ગયું
છે. માટે મહેને રજા આપો. આપના ઉપકારનો બ્રહ્મો કોઈક
સમયે હું જરૂર વાળી આપીશ.”

“આપને જવું જ હોય તો કંઈ મારી ના નથી-પણ-”

“પણ શું !”

“ત્હમે મંગળપુર જવાનો વિચાર માંડી વાળો તો ?

“શા માટે ?”

“પ્રવાસના પરિશ્રમથી ત્હમારી પ્રકૃતિ પુનઃ લથડી
પડશે !”

“મ્હારી પ્રકૃતિ આપના ઉપચારકૃપા પ્રસાદ વડે એટલી
બધી સુધરી ગઈ છે કે મને હવે પરિશ્રમથી રહેજ પણ
ધૂળ નહિ થાય.”

“વા....રૂ, મ્હારી એક વાત સાંભળશો ?”

“કહો”

“ત્હમે મ્હારી સાથે.....” ડૉક્ટરની જીભ ઉપર
પ્રવાસ મળુ પાપાણનો ભાર પડ્યો. આખા શરીરમાં કંપ થયો.

“હૃદયનો વિચાર સ્પષ્ટ રીતે કંઈ પણ સંકોચવિના
કહી નાખો !” કોકિલાએ કહ્યું.

“તહને મ્હારી સાથે.....” ડૉક્ટરની જીભ વળી અટકી પડી.

“શા માટે ગભરાઓ છો?”

“તહમે મ્હારી સાથે—હા-હા-લગ્ન ન કરી શકો?” ડૉક્ટર કંપતા અવાજે વાક્ય પુરું બોલી ગયો. તેના નેત્રો ભૂમિપ્રતિ નીચા નમી ગયા. હૃદય સાગરમાં અજ્ઞાન ભૂમિઓ ઉછળવા લાગી. છાતી ધબકવા લાગી. મગજ બાણે કે ચક્કર ચક્કર ફરવા લાગ્યું!

સ્રીએ કંઈ પણ સંકોચ વિના પોતાના ગાલ ડૉક્ટર આગળ ધર્યાં. ડૉક્ટર કોકિલાના ભાવને કળી ગયો. તેણે પોતાના હોઠ દ્રવ્ય, સ્રીના ગાલ તરફ લીધા. હોઠ ગાલને અડયા. અને ચુંબનનો મીઠો ધ્વનિ ગાળે ત્યાર પહેલાં ડૉક્ટરની બાબુમાંથી સન સનાટ કરતી એક ગોળી પસાર થઈ. ચુંબન અટકી પડ્યું. ડૉક્ટર ચમકી ગયો. અને શુદ્ધસાના વેગથી તેણે પોતાની રીવૉલ્વર લીધી. રૂમમાં ચોતરફ દૃષ્ટિ ફેરવી. રૂમના એક ખૂણામાં કાળા પોષાકમાં સજ્જ થએલી એક આકૃતિ કબાટનો રહેજ ઓથ રાખી છુપાયેલી ઉભી હતી, ડૉક્ટરે તે તરફ રીવૉલ્વર તાકી અને કહ્યું:

“કોણ છે શયતાન?”

“જેનું કર્ચું છે તે ભયંકર અપમાન!” સહાનેથી ઉત્તર મળ્યો.

“ તે દિવસે સ્ત્રીનાં પ્રેતને લઈ મારી પાસે આવેલી
સોનેરી ટોળીમાંનો તું એક છે ? ”

“ હા. ”

“ અત્યારે કેમ આવ્યો છે ? ”

“ તારો વધ કરવા. ”

“ મહારા પહેલા તો તું નર્કની હવા ખાવા ચાલ્યો
જઈશ, ચંડાળ ? ” કાળી આકૃતિએ એક ચિજ ડોક્ટર તરફ
ફેંકી અને કહ્યું :

“ ડોક્ટર ! જો કે આ શું ચિજ છે ! ”

“ ડોક્ટરે તે ચિજ લીધી. અને ખત્તી પાસે ગયો.
ખરબર તપાસ કરી પછી તે બોલ્યો ! “ આ એક ખંજરનો
કકડો છે ! ”

એ કકડાને સારી રીતે જોઈ લીધા પછી ડોક્ટરે દષ્ટિને
ઉંચી કરી આશ્ચર્ય ! જુએ છે તો તે ખુણામાં એ કાળી
આકૃતિ ન હતી !

ડોક્ટર રીવોલ્વર સાથે રૂમમાંથી ફરીને બહાર ગયો.
ખંજરાના દ્વાર સુધી તે દોડી ગયો, પરંતુ તે “ લેદી
આકૃતિ ” તેની દષ્ટિએ પડી નહિ. પછી ડોક્ટર પોતાના
રૂમમાં આવ્યો.

જુએ છે તો ત્યાં કોકિલા પણ ન હતી !

ડોક્ટર દીંગ બની ગયો....હાથમાંથી રીવોલ્વર પડી ગઈ.

આવ્યો. અને બીજાનું પળે અવાજ આવ્યો: “એ સ્ત્રીને પકડો પ-ક-ડો.”

અલીમહમદ ચમક્યો દોડ્યો અને પોતાનાં લોહા જેવા હાથથી તે સ્ત્રીનો હાથ પકડ્યો.

“કોણ ?” તે સ્ત્રીએ પાછું ફરતા કહ્યું.

“હું પોલીસ.”

“મહેને શા માટે પકડો છો ?”

“તેને પકડવાનો અવાજ આવે છે !”

“એ અવાજ આપનાર કોઈ દુષ્ટ શયતાન હશે !”

“નહિ. અવાજની સાથે સંભળાતી બ્હીસલપરથી હું માનું છું કે તે શયતાન નહિ કિન્તુ પોલીસ છે.”

“પોલીસ મને પકડવા શા સારું બ્હીસલ મારે ?”

“તેં કાંઈ ગુન્હો કર્યો હશે !”

“હું નિર્દોષ છું !”

“એ ન માની શકાય ! વળી આ મધ્ય રાત્રિએ તું એકલી શા સારું નિકળી છે એજ કહે.”

“હૂં મ્હારા કામે જવા નિકળી છું !”

“એ બધા ત્હારા બહાના છે, તને કબજામાં રાખીજ પડશે.”

“પણ મહેને છોડી મુકો તો.” એટલું કહી તે સ્ત્રીને એક કટાક્ષ ફેંક્યું.

ખંજરની તીવ્ર અણિથી પોલીસનું હૃદય જેટલું

જખમી ન થાય, તેટલું—ખડકે તેથી પણ વિશેષ સ્ત્રીના કટાક્ષથી જખમી થઈ ગયું.

“છોડી મુકું તો—”

“તો હું પાંચ ગીનીઓ આપું.” કહી સ્ત્રીએ પાંચ ગીનીઓ બતાવી,

ગીનીઓના ચળકાટથી પોલીસની આંખોના ચણિયારા ખસી ગયા.

“લા—યો” કહી પોલીસે ગીનીઓ લેવા પેતાનો હાથ લખાવ્યો.

“મહારું ખીજી કામ કરો તો—” કહી પાંચ ગીનીઓ આપી.

“કહો ખીજી કામ.” ગીનીઓ ખીસામાં મુકતાં સિપાઈ બોલ્યો.

“મહેને તહમારી બંદુક આપો.”

“શું ઉ ઉ ઉ ?”

“મહેને તહમારી બંદુક આપો.”

“બંદુકને શું કરશો ?

“કંઈ નહિ”

“ત્યારે શા માટે માગો છો !”

“અમરથી”

“જે ધિજ અતુપયોગી છે તેને માટે શા સારું

માગણી કરો છે એજ હું તો સહમજી શકતો નથી—હાં
પણ કદાચ ખંડુક આપું તો—”

“ તો ? ”

“ કેટલી ગીનીઓ આપો ? ”

“ દશ ”

“ લા—વો ”

“ પહેલા ખંડુક આપો પછી ગીનીઓ !

“ હોય. ” કહી પોલીસે સ્ત્રીને ખંડુક આપી.

ખંડુક હસ્તગત કરી તે સ્ત્રી ચાલવા લાગી. પોલીસ
તેને રોકતાં બોલ્યો “ અરે ! ગીનીઓ આપ્યા સિવાય
કયાં ભય છે ? ”

“ શાની ગીનીઓ ? ” સ્ત્રીની આંખ ફરી ખંડુકની
નળી પોલીસની છાતી સામે ધરી “ જો એક પણ ડગલું
મારા તરફ ભયું છે, તો જાણજે કે તું તારી માના પેટે
જન્મ્યોજ ન હતો. ”

બિચારો ગીનીઓના તેજથી અંતઃ ગચેલો ગરીબ
અલીમહમદ ! તે ગાલરો બની ગયો અને વહીસલ મારી.

પણ તેની મદદે કોઈ આવે ત્યાર પહેલાં સ્ત્રીએ
ખંડુક ફેડી અલીમહમદ સ્વર્ગ તરફ પ્રયાણ કરી ગયો !

સ્ત્રીએ ત્યાંથી નહાસવા વિચાર કર્યો. ત્યાં સ્કામેથી
પાંચ પોલીસો આવતા દેખાયા પોલીસોને નજીક આવતા
જોઈ સ્ત્રી ખંડુક તાકીને બોલી “ એટલેજ રહો ”

“ બંદુક નીચે મુક ! એક પોલીસે હમ માર્યો.

“ ખબરદાર ! ” તે સ્ત્રી બોલી “ એકપણ શબ્દના ઉચ્ચારવિના તમે બધા તમારા રસ્તે જાઓ. ”

એક પોલિસનું લેહી ઉકળી આવ્યું અને તે સ્ત્રી પ્રતિ ધસ્યો. સ્ત્રીની બંદૂક ફુટી અને તે પોલીસ રામ શરણ થયો.

ત્રણ પોલીસ નહાસી ગયા બાકી રહેલા એક પોલીસે સ્ત્રીની છાતીમાં બંદૂક તાકી અને ફવાબથી બોલ્યો

“ સીધી રીતે શરણ થાય છેકે નહિ ? ”

“ મહેને શરણે કરનાર તું કોણ ? ”

“ તું કોણ ? ”

“ નાહક શેખાઈ જવાદે નહીતર તારાપણુ આવાજ હાલ થશે, જે તીનયાંચ કરી છે તો ! સ્ત્રીએ તરફડતા પોલીસ તરફ આંગળી બતાવતાં કહ્યું.

પોલીસની આંખોમાં ખુનસ આવ્યું. તેની રંગે રંગમાં ક્રોધ વ્યાપ્યો.

“ બોલ તારો શું વિચાર છે ? ”

“ તું કોણ પુછનાર છે ? ”

“ તું છો એક અબળા નાર અને મહારા સામે જવાબ નવાલ ? ”

“ ઉલ્લુ ! જો કે હું કોણ છું ? ” શરીર ઉપરથી સ્ત્રીએ સ્ત્રીવેષ દુર કર્યો.

પોલીસ જોઈ શક્યો કે આખા મધુપુરમાં અજ્ઞાત રીતે ચોરી કરીને બહાદુર અને કુશળમાં કુશળ ડીટ્રેક્ટીવોના સકંજામાં પણ ન સપડાવા જેટલી બાહોશી ધરાવનાર ચોરનો રાજ પ્રેમરાય હતો !

“જે બદમાશને પકડવા પોલીસ સુપ્રિન્ડેન્ટેટો, ઇન્સ્પેક્ટરો તથા બાહોશ ડીટ્રેક્ટીવો પણ નિષ્ફળ નિવડ્યા છે, એ બદમાશને હું પકડી પાડું તો હું મહોટું નાન પામું—ઉપરાંત સાફ ઈનામ પણ પ્રાપ્ત કરું.”

એમ વિચાર કરી, પોતાના સઘળા જોરને એકત્ર કરી તે પોલીસ પ્રેમરાય તરફ ધસ્યો—પણ ?

પ્રેમરાયની બંદૂકનો લોગ થઈને જમીન પર પડાઈ પડ્યો !

પ્રેમરાય હવે પોતાના રસ્તે પડ્યો. થોડે દુર ગયો ત્યાં તેના ખભા ઉપર કોઈના હાથ પડ્યા. પ્રેમરાયે અમીને પાછળ જોયું તો ડોરટર બલવાંતરાય આંખમાંથી અગ્નિ કણો વરસાવી રહ્યો હતો !

પ્રકરણ ચોથું.

“ ખૂનરેણ ? ”

“ કોણ છે ત્હમે ? ” પ્રેમરાયે પુછ્યું.

“ વાહ ! શું મને નથી ઓળખતા ? ” ડોક્ટરે ઉત્તર આપવાને બદલે સામે પ્રશ્ન કર્યો.

“ હું તમને ઓળખતો નથી ! ”

“ મહેં તમને તીવ્ર વિષના લોગ થતા બચાવ્યા છે અને કહ્યો છે કે હું તમને ઓળખતો નથી ! ”

“ મગજમાં ચિત્તબ્રમ વાયુએ પ્રવેશ કર્યો છે; કે ખાટલીના પવિત્ર પાણીથી કેઠો ભર્યો છે ? ”

“ મહારે મગજ ઠેકાણેજ છે ત્હમે ભુલ ખાઓ છો ! હું ડોક્ટર બલવંતરાય કે જેણે તમને આ સોનેરી ટોળીના પંજમાંથી બચાવ્યા છે. ”

“ બ્લથ ! ગળે પડવા જેવું ન કરો. ચાલ્યા બચ્ચો. ત્હમે ડોક્ટર હો કે સમ્રાટ હો તે કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી. ”

“ મહારા ઉપકારનો આ બદલો ? ” ડોક્ટરે ભક્ત ચડાવ્યા.

“ ઉપકાર શું ને બદલો શું ? તહમે મહારા ઉપર ઉપકારજ કર્યો નથી. હશે. રસ્તો માપો. ”

“ તહમે કોણ છો ? ”

“ તેની તમારે શી પંચાત છે ? ”

“ મહેને જણાય છે કે હું ઠગાયો છું ! ”

“ કૃપી રીતે ? ”

‘ સાંભળો ! ’ ડોક્ટરે કહેવા માંડયું. “ અમુક દિવસો અગાઉ મારા બંગલામાં એક ટોળી એક સીના પ્રેતને ઉપાડી લાવી હતી, અને મારી પાસેથી જબરજસ્તી કરી સર્ટિફિકેટ મેળવવા માગેલું હતું કે તે સ્ત્રી હાટડીઝીઝથી મરણ પામેલી છે ! પરંતુ મહેં ચાલાકીથી તે સીના પ્રેતની જગ્યાએ એક તરૂણ પુરૂષનું પ્રેત ગોઠવી એ ટોળીને ઠગી લીધી હતી. તે સ્ત્રી તીવ્ર વિષના પ્રયોગથી પ્રેતવત બનેલી હતી; પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તેણી મૃત્યુના મહોમાં હોમાઈ ચૂકી ન હતી એમ મારા બારીક અવલોકનથી મને જણાયું અને મહેં મારી સઘળી શક્તિનો વ્યય કરી તેણીને સાજી કરી-જ્યારે સારી રીતે તે આરામ પામી ચૂકી ત્યારેજ એટલે કે આજેજ ત્રણ ચાર કલાક પહેલાં મારી પાસેથી પોતાને ગામ જવા રજા માગેલી. હું જરા આનાકાની કરતો હતો કે સમૂહસ્વાસ્થ્ય સંપાદન થયા પહેલાં પ્રયાસનો પરિશ્રમ ચેઠવામાં સલામતી નથી. ત્યાંતો એકાએક મહારી પાસે એક ગોળી પસાર થઈ અને મહેં મહારી રૂમમાં ચોપાસ દષ્ટિ ફેરવી

તો એક કાળી લેદી આકૃતિ મહેં જોઈ. મહેં રીવાજ્વર લીધી અને તે આકૃતિ રક્ષામે તાકી. પરંતુ તે આકૃતિએ મહેને ઠગી લીધો. મ્હારી આંખમાં ધુળ નાંખવા જેવું કરી તે છટકી ગઈ. હું મારા બંગલાના દાર સુધી દોડતો ગયો, તથાપિ તે આકૃતિ નજરે પડી નહિ. પછી હું મ્હારા રૂમમાં આવ્યો, તો મારી પાસે રજા માગતી તે સ્ત્રી પણ ન હતી !

હું તરત બંગલા બહાર પડ્યો. જે વખતે ત્હમે પોલીસની સાથે ઝપાઝપી કરી રહ્યા હતા, તે વખતે તમે સ્ત્રી વેષમાં હતા તેથી મહેં અનુમાન કયું કે મારી પાસેથી એકાએક ગુમ થયેલી સ્ત્રી એ તમે જાતે અને પોતેજ ! પણ જ્યારે ત્હમે સ્ત્રી વેષ દુર કર્યો ત્યારે હું લીંગજ થઈ ગયો. હું મારી જાતને કહેવા લાગ્યો કે અમૂક દિવસોનો સહવાસ છતાં સ્ત્રી વેષમાં છુપાયેલી વ્યક્તિને ઓળખી ન શક્યો. મારી કુશળતામાં હજી ખામી છે એમ મને જણાયું..... તમે જ્યારે ત્યાંથી ચાલ્યા એટલે હું તમારી પાછળ પડ્યોએમ ધારીને કે બરાબર ઇન્કવાયરી કરવી કે ત્હમે તે સ્ત્રી તો નહિ ?”

પ્રેમરાય આ સાંભળી આશ્ચર્ય ચકિત થઈ ગયો. તેણે કહ્યું.

“ વાહુંજ અમલકારિક ! પણ ડોક્ટર મહાશય ! કહેશો કે તે સ્ત્રી કોણ હતી ?”

“ તે સ્ત્રી મંગળાપુરની હતી અને તેના બે પિત્રાઈ સાથે તે આ મધુપુરમાં આવી એક લાજમાં ઉતરી હતી; પરંતુ પાછળથી ગુમ થયાનું વર્તમાનપત્રોમાં છપાયું હતું ! — ‘ હું ધારું છું કે આપે તે વાંચ્યું પણ હશે ! ”

“ હા. મહે’ એ વાંચ્યું છે અને તેની શોધ માટે તે હું કાંઈ મારી રહ્યો છું. વર્તમાનપત્રમાં વાંચ્યું ત્યારથી તેની શોધ કરવાની આકાંક્ષાનો મારા હૃદયમાં ઉદ્ભવ થયો છે, મહારી બાહોશી ત્યારેજ સંપૂર્ણ ગણાય જ્યારે ‘ હું ’ તે-ણીને ગમે તેમ નકરી શોધી કાઢું અને એના સંગે ‘ હું ’ સ્ત્રી વેપ પહેરી કવચિત મધુપુરના છુપા રસ્તામાં વિચરું છું. અત્યારે સ્ત્રી વેપ લીધો હતો તે પણ એ માટે કે કાંઈક પત્તો મેળવી શકશે....પરંતુ ઓચિંતા પોલીસની સાથે અ-પાઝપી થઈ ગઈ. ”

“ વા-રૂ. ત્હમારું નામ જણાવશો ? ” ડોક્ટરે પુછ્યું.

“ પ્રેમરાય. ”

ડોક્ટર એ ડગલા પાછો હટી ગયો. “ હું ત્હમે પ્રેમ-રાય છો ? ”

“ હા. ‘ હું ’ પ્રેમરાય છું, કે જે વ્યક્તિથી આખું મ-ધુપુર ત્રાહી પોકારી રહ્યું છે, અને બાહોશ ડીટેક્ટીવો ચો-વીશે કલાક જેની પાછળ ફર્યા કરે છે ! ”

“ મારા ધન્ય ભાગ્ય કે એક બાહોશ અકિતના મહને દર્શન થયા....હા ! પણ તે કોફીલાને કેવી રીતે શોધી કાઢશે ? ”

“ તે સ્ત્રીનું નામ કોડીલા છે ? ”

“ હા. ”

“ વારૂ— ”

ત્રેમરાય કાંઈક બોલવા જતો હતો ત્યાં ડોક્ટર બોલ્યો-

“ કોડીલાને શોધવા ખરેખર ત્હમે ઉત્સુક રહેશો ? ”

“ હા. ”

“ તો તે કામમાં હું ત્હમારી સાથે જોડાઉં છું ”

“ એટલે ? ”

“ મ્હારી સઘળી શક્તિ ખર્ચીને કોડિલાની ભાળ મેળવવા ઉપરાંત બદમાશોને પકડી પાડવા ત્હમારી સાથે રહી તન તોડીશ. ”

“ તમે એ ઉપાધિ શા માટે શીરપર ધારો છો ? ”

“ ત્યારે ત્હમે શા માટે સ્વીકારો છો ? ”

“ મ્હને ગુમલેદને તોડવાનો શોખ છે ! ”

“ ત્હમને શોખ છે તેમ મને પણ એવો કાંઈક શોખ છેજ. અને વળી કોડિલા આંખના પલકારા જેટલા સમયમાં ગુમ થઇ ગઇ તે કેવી રીતે ગુમ થઇ ? એ જાણવા મ્હારૂં મન અધીરૂં થઇ ગયું છે ! ”

“ ત્યારે જોઈએ છીએ કે આપણા બેમાંથી કોણ કે-તેહ મેળવે છે ! ”

“ સારૂ....પણ આપનું રહેઠાણ ક્યાં છે તે કહો તો કંઈક મને ઉપયોગમાં આવી શકે. ”

“ તે કહેવા હું અશક્ત છું ! ”

“ શા માટે ? ”

“ મ્હારે રહેઠાણ બહાર કરવામાં મ્હારા બાનનું જો-
ખમ છે । ”

“ પણ હું તો ત્હમારો મિત્ર— ”

“ નહિ. આ પ્રેમરાય દુનિયામાં કોઈને મિત્ર માનતો
નથી. કારણ કે મ્હને બહુ વખત અનુભવ થયો છે કે શત્રુ
કરતાં મિત્ર ઘણાજ ભયંકર નીવડે છે । ”

“ મ્હને કુટિલ ધારો છો ? ”

“ નહિ. ”

“ તો પછી મ્હને મિત્ર તરીકે ન સ્વીકારી શકો ?
કોકિલાની શોધમાં હું તમને યથા શક્તિ સ્હાય આપીશ. ”

“ પ્રેમરાય બીજાની સ્હાયની અપેક્ષા રાખતોજ નથી ! ”

“ સારૂ ત્યારે જા-ઓ. ” ડોક્ટરે જરા તિરસ્કારના
ભાવમાં કહ્યું :

“ ક્યાં જશો શયતાનો ? ” એક કાળી આકૃતિએ
એકાએક પ્રકાશમાં આવી બોલવા માંડ્યું, “ ડોક્ટર બલવ-
તરાય ! આજે તારા બાર વાગવાના છે ! બદમાસ પ્રેમરાય !
આ રીવોલ્વરના બાર સાથે તારા પણ બાર વાગવાના છે ! ”

પ્રેમરાય કાચો પોચો ન હતો. તે આવી ધમકીથી
ડરે એમ ન હતું. તેણે સ્હામિ પીસ્તોલ તાકી અને રૂવા-
બથી બોલ્યો :

“ નીચ ! હુદ્ ! તું કોણ છે ! ”

“ તહારો કાળ ! ” કહીએ આકૃતિ પ્રેમરાય પ્રતિ જોસમાં ધસી. ડોક્ટરની રીવોલ્વરનો બાર થયો. કાળી આકૃતિની છાતી વીંધાઇ ગઇ. અને તેજ પળે બાબુ પરથી જોળી આવી. સફલાગ્યે કોઇને ઇન્ના થઇ નહિ. એક, બે, ને ત્રણ અને બીજી કાળી આકૃતિએ આવી પાછળથી ડોક્ટરની ગળચી દાબી. ડોક્ટર જોર વાપરે ત્યાર પહેલાં બીજી આકૃતિએ આવી ડોક્ટરને જમીન પર પછાડ્યો. પ્રેમરાયનો ક્રોધ કાળુમાં ન રહ્યો. તેણે અંદુકના ઉપરા ઉપર બાર કર્યા. એક આકૃતિ રામ શરણુ થઇ ગઇ. પ્રેમરાય બીજાનો લોગ લે ત્યાર પહેલાં તેની પીઠમાં લાકડીનો એક સજ્જત ઘા પડ્યો. અને પ્રેમરાય ધબ દહને પડી ગયો. એક જણ ડોક્ટરની છાતી ઉપર ચઢી બેઠો. ને એક જણ પ્રેમરાયની છાતી ઉપર. પ્રેમરાયે પુષ્કળ જોર કર્યું. ને પોતાની છાતી ઉપરના જણને દુર ફગાવી પોતે ઉભો થઇ ગયો. રીવોલ્વર ફેડી અને એક જણ તેનો લોગ થઇ ગયો !

ડોક્ટરની છાતી ઉપર ચઢી બેઠેલા આદમીએ દાત કચ કચાવી, હોઠ પીસી ડોક્ટરની ગળચી જોરથી દાબી :

“ બોલ કોકિલા કયાં છે ? ”

“ કોકિલા કો....ઓ....ઓ....ણ ? ” “ ગળું દબાતું જતું હતું. ”

“ તપેલી પ્રેતવ સ્ત્રી. ”

“ તેતો મરેલી હતી ! ”

“ નહિં તે જીવંત હતી. ઔષધો પચારથી તે જીવવા પામી છે એમ અમને ખબર મળ્યા છે, માટે બોલ તે સ્ત્રી ક્યાં છે ? ”

“ પણ હું કાંઈ જાણતો નથી. તે સ્ત્રી મરેલી જ હતી ! ”

“ પ્રેતની અદલ બદલ કરવાની તારે શી જરૂર હતી ! ”

“ પ્રેતની અદલ બદલ ? અને તે શું મેં કરી ? કેમ માનો છો ? ” ડૉક્ટરને જાણે કે કંઈજ ખબર નથી તેમ બોલવા માંડ્યું.

“ ચુપ બદમાસ ! હજીપણ ઠગવા ધારે છે ? એ સ્ત્રીને સોંપી આપ. નહીતર માર્યો જઇશ—પળમાત્રમાં યમ પુરીને રસ્તે જઇશ. ”

પ્રેમરાય જરા દુર રહી આ સાંભળી રહ્યો હતો.

“ બોલ બોલ ત્હારો શું વિચાર છે ? ”

“ તે સ્ત્રી મ્હારી પાસે નથી અને તે હું સત્યજ કહું છું ! ”

“ તે સ્ત્રી તારી પાસે નથી ? ”

“ ના. ”

“ નથી ? ”

“ ના. ”

“ નાહકે જાન ના ગુમાવ ”

“પણ હું સત્ય કહું છું, રાક્ષસ?” ડોક્ટર ખીજ-
વાયો. લોહી ઉકળી આવ્યું પણ શું કરે? તે જોરથી દબા-
યલો હતો?”

“તે પ્રેત ક્યાં ગયું?”

“મહારો ઉપયોગી લાગ કાઢી લઈને મહેં તે પ્રેત
તમને પાછું સોંપ્યું છે!”

“ફિશિયારી ન કર જો હું વન દુ શ્રી બોલું છું.
એટલામાં તું નહિ માને તો આ રીવોલ્વરની ગોળી તારી
છાતીમાં આરપાર ચાલી જશે....જો....સાંભળ!—વન, દુ
શ્રી.....”

એ બદમાશ રીવોલ્વર છોડે ત્યાર પહેલાં પ્રેમરાયની
રીવોલ્વરનો તે લોગ થઈ પડ્યો!

પ્રેમરાય અને ડોક્ટરે મળી મડદાંના ગજવા તપાસ્યા.
કોકિલાની બાબતમાં કાંઈપણ પ્રકાશ વડે એવા કાગળીયા કે
બીજી કોઈ વસ્તુઓ મળી આવશે એમ તેઓ માનતા હતા;
પરંતુ કોઈના ગજવામાંથી કાંઈ પણ વસ્તુ મળી આવી નહિ.

“ડોક્ટર!” પ્રેમરાયે કહ્યું: “હવે આપણે જુદા
પડીએ બદમાસો આટલામાં ફરતા હશે અને જો આપણને
જોખશે તો વળી જાન જોખમમાં આવી જશે!”

“બ્રે.”

બન્નેએ શેક હેન્ડ કરી. પણ બન્ને પોત પોતાના
રસ્તે પડે ત્યાર પહેલાં પુરજોસમાં તે સ્થળે એક મોટર

આવતી હોય તેવો અવાજ આવ્યો, બન્ને ચમક્યા. થોડીજ વારમાં એક મોટર તે બન્ને ઉભા હતા તે સ્થળમાં આવી પહોંચી.

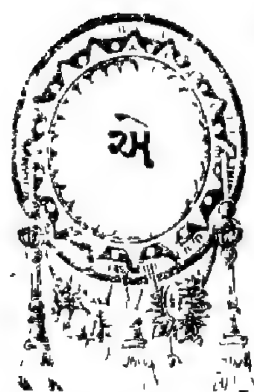
મોટરમાંથી અવાજ આવ્યો:

“ખબરદાર ! એક પણ ડગલું આગળ ભયું છે તો.”

પ્રિય વાંચક ! આ અવાજ કોનો ? અનુમાન કરી શકશો કે ? બહેપાર કરવામાં તો મોટા મોટા ખડાડ તોડી પાડે છે, તો આવું સહેજ પણ અનુમાન નહિ કરી શકે ? અરે ! જાઓરે જાઓ ભલાં માણસ ! !

પ્રકરણ પાચમું.

“જવાબ-સવાલ.”

મોટરમાંથી એક પુરૂષ નીચે ઉતર્યો અને બોલ્યો:

“બલવંતરાય ! પ્રેમરાય ! થાભો.”

એક અબાણુયા પુરૂષના મ્હોડે પોતાનાં ખરા નામ સાંભળતાંજ બન્ને હીંગ થઈ ગયા પ્રેમરાયના મુખ મંડળ ઉપર ભયની છાંયા સ્પષ્ટ પ્રતિત થવા લાગી. તે બંન્નેઓ. “જે ફૂં પકડાઈશ તો !”

ડોક્ટરે હિંમત ધરી પ્રશ્ન કર્યો:

“ત્હમે કેણુ છો?”

“ત્હમારો હિત ચિંતક.”

“નામ?”

“માધવલાલ.”

“અમને ઓળખો છો!”

“હા.”

“ક્યાંથી?”

“તે જણાવવાનો હાલ સમય નથી....હું પુછું છું કે ત્હમે કેન્કિલાની શોધ માટે નિકળ્યા છો નહિ વાર?”

“તે ત્હમે કેમ જાણ્યું?”

તે પુરૂષે ડોક્ટરના પ્રશ્નનો ઉત્તર આપવાને બદલે સામે પ્રશ્ન કર્યો.

“કેન્કિલાનો પત્તો મળ્યો કે નહિ?”

“ના” ડોક્ટરે ટુંકો જવાબ આપ્યો.

“ક્યાં ગઇ હશે?”

“તે વિષે હું અનુમાન કરી શકતો નથી. પણ કહેશે કે તમે કેણુ છો?”

“હું કેન્કિલાનો પિતા છું. મ્હારું કહેવું સાંભળો.”

માધવલાલે બોલવા માંડ્યું “મ્હારી પુત્રી કેન્કિલા તેના બે પિત્રાઈ સાથે અહિં મધુપુરમાં આવેલી ઘણો સમય થયો.

છતાં તે પાછી ફરી નહિ, એટલે હું મધુપુરમાં આવ્યો. જે લોજમાંથી કેકિલાએ મને પત્ર લખ્યો હતો તે લોજમાં હું ઉતર્યો છું લોજના માલિકને પૂછતાં તેણે કહ્યું કે કેકિલા લોજમાંથી શુભ ગઠ છે અને તે વાત વર્તમાન પત્રોમાં છપાઈ ગઈ છે એ સાંભળી હું શુભ તપાસ કરવા લાગ્યો. એટલે સુધી મને ખબર મળવા લાગી છે કે કેકિલાને એ પિશાચ પિત્રાઈઓએ વિષ આપેલું અને તે વિષમાંથી તમારા ઉપ-ચાર વડે તે જીવવા પામી છે. પરંતુ તમારી પાસેથી તે શુભ થઈ છે, અને તમે અત્યારે શીઘ્રવા નિકળ્યો છો એવી મને લોજમાં ખબર મળી અને હું મોટર લઈ અહિં આવી પહોંચ્યો.

“લોજમાં એ ખબર ક્યાંથી મળી ?” બલવંત-રાયે પૂછ્યું :

“મારા તરફથી ખાનગી તપાસ કરવા રોકાયેલી એ ચાર વ્યક્તિઓએ એ ખાતરી મને કહી હતી.”

અત્યાર સુધી શુપ શુપ ઊભેલો પ્રેમરાય જરા આગળ આવી બોલ્યો :

“મિઠ માધવલાલ ! કેકિલાના પત્રમાં શું લખ્યું હતું. ? ”

“એ પત્રજ આ રહ્યો ” કહી માધવલાલે ગળવામાંથી એક પત્ર કાઢી પ્રેમરાયના હાથમાં મૂક્યો. છુપી બત્તીની

આંપ દાખી પ્રેમરાએ એ પત્ર વાંચ્યો. પત્રમાં નીચે પ્રમાણેનું લખાણ સમાયલું હતું.

કીંગ લોન્ન તા, ૧૫ મી એપ્રિલ.

પૂજ્ય પિતાશ્રી !

હું કીંગ લોન્નમાં ઉતરી છું. મારી તબીયત સારી છે. મધુપુરની રચના ખરેખર મધુર છે. સૌંદર્ય આંખને ગમે તેવું છે. હું થોડા દિવસ રહીશ. એજ.

ત્હમારી દીનપુત્રી

કોકિલા.

પત્ર પાછો આપી પ્રેમરાએ માધવલાલને પુછવા માંડ્યું.

“ કોકિલાની ઉમ્મર કેટલી છે ? ”

“ સત્તર વરસની. ”

“ ત્હને ફેટો આપની પાસે છે ? ”

“ હા. ” તેણે ગજવામાંથી એક છબી કાઢીને પ્રેમરાયના હાથમાં મુકી.

“ જુઓ આ રહ્યો તેનો ફેટો. ”

“ આ ફેટો હું મારી પાસે રાખી શકું છું ! ”

“ ઘણીજ ખુશીથી. ”

“ વા...હું. ” પ્રેમરાએ ફેટાને ગજવામાં મુકી દીધો. ને વળી પુછવા માંડ્યું.

“ કોકિલાના લગ્ન થયા છે કે ? ”

“ ના. ”

“ તેને કોઈ ચાહો છે ? ”

“ મ્હારી જાણમાં નથી. ”

“ તેણે મંગલપુર ક્યારે છોડેલું ? ”

“ અઢી ત્રણ માસ પહેલાં. ”

“ તેની સાથે કોણ હતું ? ”

“ તેના બે પિત્રાઈઓ. ”

“ તેઓની ઉમ્મર કેટલી છે ? ”

“ એકની વીસ વરસની બીજાની બાવીસ વરસની. ”

“ વા-ર. તેમના નામ ? ”

“ જીવનલાલ અને કાંતિલાલ. ”

“ એ લોકોને મધુપુરમાં કાંઈ કામ હતું ? ”

“ નહિ. કોકિલાની સાથે ખાલી ફરવાજ આવ્યા હતા. ”

“ ત્હમે માંદગી વશ હતા ખરે કે ? ”

“ હા. ”

“ ત્હમે વીલ કર્યું હતું ? ”

“ હા. ”

“ ત્રીસમાં શું લખ્યું હતું ? ”

“ કોકિલા અવિવાહિત મૃત્યુ પામે તો મ્હારી સર્વ મિલકત જીવનલાલ અને કાંતિલાલને મળે એ મતલબનું લખાણ લખ્યું હતું. ”

“ ત્યારે તો અવશ્ય એ બદમાશોએજ કોકિલાને વિષ આપ્યું હોવું જોઈએ....કેમ ખરું કે નહિ ? ”

“ ખરું. ”

“ વારૂ, આજથી આપણે ત્રણે એ બંને બદમાશોની અને કોકિલાની શોધ ચલાવીશું. સંભવ છે કે એકાદ જણ જરૂર પત્તો મેળવી શકશે. ”

“ ત્રીપુટીએ મોટરમાં સ્થાન લીધું. કોકટરનું હૃદય ધબકતું હતું. તે મનમાંજ મુંઝાયા કરતો હતો. ”

“ એ બદમાશોનો પત્તો કયારે મળે ? કયાંથી મળે ? કેમ મળે ? ”

પ્રખરે મોટરનું હેન્ડલ ફેરવ્યું. મોટર ચાલે ત્યાર પહેલાં એકા એક મોટરની બત્તીમાં દુરથી એક ગોળીબાર થયો. બત્તીમાંથી અંગારા ખરવા લાગ્યા. અને મોટરનું આખું મુગળું સળગવા લાગ્યું !

ત્રણે જણાંના હોશકોશ ઉડી ગયા !

પ્રકરણ છઠ્ઠું

“લેદા ખૂન.”

ગોળી મારનાર જીવનલાલ હતો. રાત્રિના ભી-
વણ અંધકારમાં ત્રિપુટી કળી ન શકી કે
કોણે ગોળી છોડી? મોટરનું ભુગળું સળગવા
લાગ્યું હતું. એ ગભરાટમાં છુપી ખત્તી લ-
ગાવી આંબુખાંબુ જોવાનું પણ તેમને સાં-
ભળ્યું નહિ. ભુગળું વધુને વધુ સળગવા
લાગ્યું. માધવલાલે ખૂન મારી.

“પ્રધવર! કેમ ઉભો છે? શું જુઓ છે? આખી મો-
ટર સળગી જશે! પછી અમારે ક્યાં જવું?”

“અરે! પણ આ આગમાં મારે કેવી રીતે હાથ
નાખવા?!” પ્રધવરે ખિન્ન અવાજે કહ્યું.

“ત્યારે શું અમને હિંસા કરશે? અમને અહિં છોડી
મૂકશે?”

“તો શું હું મ્હારી પીઠપર બેસાડીને લઈ જાઉં?”
કંઈક ગુસ્સાથી અને કંઈક ઉશ્કેરાટથી પ્રધવરે કહ્યું.

પ્રેમરાયે કહ્યું: “માધવલાલ! જવા દો. બિચારાની
મોટર સળગી જાય છે ત્યાં તે શું કરે? તહીં જો રસ્તે
આવ્યા તે રસ્તેથી તમારા ઉતારે જાઓ.

ડોક્ટર બલવંતરાય ! તમે પણ તમારા બંગલે જાઓ.—અને હું પણ જઈ છું. રાત ઘણી પસાર થઈ ગઈ છે. અંધકારનું જોર વધતું જાય છે; અને બદમાશો અહિં તહિંથી કુટી નિકળે છે. હાલ તરતમાં જુદા પડકું એજ આપણા માટે શ્રેયસ્કર છે.”

ત્રણે જણા પોતપોતાના રસ્તે પડ્યા. સજગતી મોટર ત્યાજ રહી અને બિચારો પ્રાંધવર !

* * * *

તા. ૨૫ મી જુન.

ડોક્ટર બલવંતરાય ઇંઝીયરમાં પડ્યો છે. ચીફ્ટ સજગતી તેણે તરતમાં આવેલું છાપું વાંચવા માંડ્યું. એક સમાચાર વાંચતાં તેના ફેવા ઊભા થઈ ગયા. તેણે પુનઃ તે સમાચાર ધ્યાનપૂર્વક વાંચ્યાં.

“માધવલાલનું બદમાસોએ કરેલું ખૂન !”

“માધવલાલ નામનો કોઈ મંગળપુરનો ગૃહસ્થ, તેની પુત્રીની શોધ માટે મધુપુરમાં આવી રહ્યો હતો, તે કીંગ લોન્જમાં ઉતર્યો હતો, ગઈ કાલે લોન્જના માલીકે પોલીસ ચોકીપર જાહેર કર્યું હતું કે રૂમ નં. ૭ મામાં એક ખૂન થયું છે ! પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ લોન્જમાં તપાસ કરવા ગયા. અને જોયું તો તે લાસ માધવલાલની હતી ! ખૂન ઘણીજ કરપીણ રીતે કરવામાં આવ્યું હતું !”

“ મરનારના હાથમાં ઇન્ડીપેન હતી અને તેના ડાબા પડખામાં ખંજરનો ઉંઠો ઘા હતો. તેના કપડા લોહીથી ખરડાઈ ગયેલા હતા. સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ તે લાસ પોતાના માણસો પાસે ઉપડાવી હોસ્પિટલમાં લઈ ગયા છે. પેટ્રીસ તપાસ ચાલુ છે. ”

ડોક્ટરે આ સમાચારનો એક એક અક્ષર અત્યંત લક્ષ્યુર્વક વાંચ્યો. પછી તે સ્વગત ઉદ્દગાર કાઢવા લાગ્યો.

“માધવલાલનું ખૂન ! કોણે કીધું હશે ? જીવનલાલ અને કાંતિલાલ તો ન હોય ? હોય પણ. કારણ કે તેઓ માધવલાલની મિલકત પચાવી પાડવા “ કાળું કાવતું ” રચી રહ્યા છે. કોકિલાને તીવ્ર વિષ આપ્યું હતું તેનો ઉદ્દેશ પણ એજ હતો. કોકિલાને હસ્તગત કરી પોતાના અર્થમાં નડતાં કંટકને સદાને માટે દુર કર્યું હશે !....અને હા ! મરનારના હાથમાં ઇન્ડીપેન હતી તે શું બતાવે છે ? બદમાશોએ વીલ ઉપર માધવલાલની સહી માગી હશે અને માધવલાલે આનાકાની કરી હોય અને બદમાશોએ ઉશ્કેરાઈને તેનું ખૂન કર્યું હોય ! અને મરતી વખતે માધવલાલના હાથમાં ઇન્ડીપેન આપી બદમાશોએ બળાત્કરે વીલ ઉપર સહી કરાવી લીધી હશે !....હાય ! હાય ! જગત્પર કેવા બુદ્ધિમાન બાપ છે ! ” એવી એવી અનેક કેલ્પનાઓ મગજના અતિ ત્વરિત વેગે કરાઈ ગઈ.

“ શું કોકિલા પુનઃ શયતાનના સપાટામાં સપડાઈ ગઈ હશે ? ” ડોક્ટર આગળ ઉઠ્યો કાઢવા જતો હતો ત્યાં એક આંચકા સમેત દ્વાર ઉઘડ્યું અને એક કદાવર માણસ રૂમની અંદર દાખલ થયો. ડોક્ટરની વિચારમાળાનો અંત આવ્યો. તે ચમક્યો :

“ કોણ તહમે ? ”

“ ધીમે બોલો. હું કોણ છું એ જાણવાની તહમારે કશીજ અગત્ય નથી. ધ્યાનપૂર્વક હું કહું તે સાંભળી લ્યો. જરા પણ ગરમડ કરતા નહિ. ” એટલું કહી તે આવનાર માણસે ડોક્ટરને પ્રશ્ન કર્યો.

માધવલાલનું એકાએક ખૂન થયાની વાત તો તહમે સાંભળી હશે ! ”

“ હમણાંજ મહેં છાપામાં વાંચ્યું....પણ કહેશે કે તહમે કોણ છો ? ”

“ હું પ્રેમરાય. ” કહી તેણે બનાવટી દાઢી સુંઘા દુર કર્યા.

“ ઓ....હો ! ” ડોક્ટર આનંદમાં આવ્યો હોય તેમ બોલી ઉઠ્યો.

“ ઠીક તહમે મને અત્યારે મળ્યા કહો એ ખૂન માટે તમે કયા અનુમાન પર જાઓ છો ? ”

હું અનુમાન કે જે છું કે માધવલાલનું ખૂન જીવન-

લાલ અને કાંતિલાલ બન્નેએ ક્યું હોતું જોઈએ. કેમ ખરું કે નહિ ?”

“મહેને પણ એ જોના ઉપરજ શક જાય છે!”

“મરનારના હાથમાં ઈન્ડીપેન હતી એ વિષે ત્હમારું શું અનુમાન છે. બલવંતરાય !”

“ખૂનીઓએ મરનારની પાસેથી બળાત્કારે વીલ ક-
રાવવા ધારેલું હશે. અને પછી ઉતાવળથી કે ભયથી મર-
નારના હાથમાંથી પેન લઈ લેવાનું બદમાશો ભૂલી ગયા
હશે !”

“અને એ બદમાશો મધુપુરમાંજ હશે ?”

“એ કાંઈ કહી શકાય નહિ.”

“બલવંતરાય ! હું અત્યારે ટ્રેનપર જઈશ. અને
ત્હમે અહિં મધુપુરમાં ખાનગી વેધે તપાસ કરતા રહેજો.”

“ત્હમે ક્યાં જવા ઇરાદો રાખ્યો છે ?”

“આગળથી સ્થળનો નિશ્ચય થઈ શકે નહિ. તપાસ
કરતાં કરતાં જ્યાં નિકળાય ત્યાં ખરું.”

“સારું જાઓ. ગમે તેમ કરીને એ બદમાશોનો
પત્તો મેળવવા ઉપરાંત—”

“શું ?”

“કોકિલાનો પણ પત્તો મેળવવો.”

“પ્રયાસ તનતોડ કરીશ....પછી ઇશ્વરેશ્ચ્છા !”

“ પ્રયાસને સર્વ સાધ્ય છે. અને પ્રેમરાય ! કોઈ વખતે આપણે અનાયાસે લેટો થઈ જાય ત્યારે અન્યોન્ય ઝોળખાણુ આપવા સારૂ આપણે કોઈ નિશાની રાખવી જોઈએ. ”

“ શું નિશાની રાખીશું ? ”

“ ટાંગા દોરના કંકડા હાથપર બાંધવા. ”

ડૉક્ટરે તત્કષણેજ ટાંગા દોરના કંકડા કાઢ્યા. અને ચારે હાથ પર એ કંકડા બાંધાઈ ગયા. પછી બન્ને વેષ્યલટો કરવાની નૈયારી કરવા માંડી ત્યાં એકાએક પછી આવવાને માટે ખુદી રાખેલી બારીમાંથી ડૉક્ટરના ઘરમાં એક સફેદ ટાંગળ ફેંકાયો. ડૉક્ટરના પગ આગળ તે પડયો. ડૉક્ટરે તે ઉપાડ્યો અને વાંચ્યો. વાચતાંજ તેના મોઢાપરના લાંબા ફરી ગયા. તેના મુખમાંથી એકાએક ઉઘ્ગાર સરી ગયો.

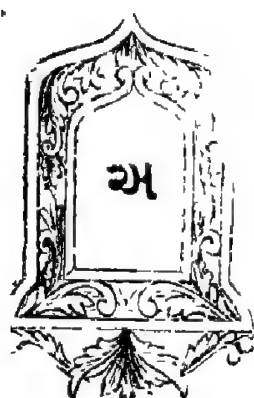
“ શું માધવલાલ જીવતો છે ? ”

પ્રેમરાય અજાયબ થયો. “ હું ! ”

પ્રકરણ સાતમું.

ભેદી લાસ.

ને બીજા પળે એક માણસ ડોક્ટરનો
રૂમમાં આવીને ઉભો. અને બોલ્યો.

“ ડોક્ટર બલવંતરાય ! તબીયત
તો ઠીક છે ને ? ”

“ ત્હમે કોણ છો ? ” ડોક્ટરે ભે
દકે દષ્ટિ ફેંકતા પ્રશ્ન કર્યો.

“ શું કહ્યું ? ”

“ ત્હમે કોણ છો ? ”

“ એટલી વારમાં ભૂલી ગયા ? ”

“ મહેં ત્હમને ક્યાંય પણ જોયાજ નથી. ”

“ હું માધવલાલ. ”

“ શું ઉવઉ ? ”

“ કેમ ગભરાઈ ગયા ? ”

“ માધવલાલનું તો ખૂન થયું છે ! ”

“ શું મ્હારે ખૂન થયું છે ? ત્યારે અહિં આલ્યો
શી રીતે ? ”

“ વાંચો આ પેપર. ” કહી ડોક્ટરે તે માણસના હા-

ઘમાં પેપર આપ્યું તે માણસ વાંચવા લાગ્યો. ડોક્ટર વિચારમાં પડી ગયો.

“આ માણસ ઝરાઝર માધવલાલજી છે ! જરા પણ ફેર નથી. શું સમજવું શું પેપરમાં છપાયલા સમાચાર વાંચી વીનાનાં હશે ?—એમ પણ ન હોય. ભરોસાદાર ઝરાઝરપત્રીઓદ્વારા મેળવાયલા સમાચાર પુરતી ખાત્રી આદર પેપરમાં છપાય છે. ત્યારે ? આ માણસ કોણ ? માધવલાલ ! ત્યારે મરનાર કોણ ? માધવલાલ ! કંઈ સ્કેમજનું નથી કે શું સત્ય ? આ માણસની આકૃતિ—રહેશે કહે છે કે માધવલાલ. પેપર કહે છે કે મરનાર માધવલાલ.—”

“ડોક્ટર ! ખડુંજ લયંકર ! કયા બદમાશે આવી વાત બહાર પાડી હશે ?

ડોક્ટરની વિચાર નિદ્રાનો અંત આવ્યો :

“શું આ સમાચાર અસત્ય માનો છો ?”

“ત્યારે શું સત્ય ?”

“હા. અને પોલીસ ખાતાના અધિકારીના કબજે એ લાસ પણ હોસ્પિટલમાં પડી છે એ બધી સાબીતીપરથી આ સમાચારમાં કોશ પણ અસત્યાંશ નથી.”

“લગતાજ રહેરાની એ મ્હોકાણ હોવી એમ્મે. કારણ કે હું તે જાણતો છું. બુઝો ઝરાઝર શું હું માધવલાલ નહિ ?”

“ત્યારે મરનાર માધવલાલ નહિ ?”

પ્રિય વાંચક ! અહિં હસતા નહિ. જે માણસ પોતે માધવલાલજી છે અને જેને મરી ગયેલો ફૂટી પડાય છે એ કેટલું હાસ્યાસ્પદ ?!—ભલે હસજો. આ પ્રશ્નોત્તરની યોજના હસવા પુરતીજ છે.

ડોક્ટરના પ્રશ્નનો જવાબ ન મળવાથી ડોક્ટરે પુનઃ પ્રશ્ન કર્યો. “ત્યારે શું મરનાર માધવલાલ નહિ ?”

“બેશક નહિ.”

“વર્તમાનપત્રમાં છપાયલા સમાચાર શું સ્પષ્ટ નહિ ?”

“અલખત નહિ.”

“એ બધું તુતેતુત હોય—એટલે કે ઉડેલી વાતમાં લેશ પણ વળુદ ન હોય તો ત્હમારી લાસ—”

“શું મારી લાસ ? અરે બલવંતરાય” શું બોલી રહ્યા છો ?”

“પેપરમાં સ્પષ્ટ લખાણ છે કે માધવલાલની લાસ—”

“અરે ! ચૂપ કરો હું જીવતો છું અને નાહક શા માટે મારી નાખવા માગો છો ? મરેલો માણસ ચાલી શકે ? બોલી શકે ? નહિજ. અને હું ચાલી શકું છું, બોલી શકું છું. તો પછી હું કેમ જીવતો નહિ ?—છાપાવાળા તો રજનું ગજ કરી બેસે છે, અને એવા દાખલા મહેં બહુ જોયા છે.”

“ જો ત્હમે છવતા હો તો ચાલો મારી સાથે. ”

“ ક્યાં ? ”

“ ચાલો તો ખરા. ”

“ પણ ક્યાં ? ”

“ હોસ્પિટલમાં. ”

“ હોસ્પિટલમાં ? શા માટે ?

“ ત્હમે છવતા છો એ પુરવાર કરવા માટે ! ”

“ હે ઇશ્વર ! ”

“ જુઓ. ત્યાં જઈને એ લાસને આપણે બરાબર જોઈએ. જો તે લાસ તમને મળતી આવે તો માનવું પડશે કે તે લાસ બનાવટી છે, અગર— ”

“ શું ? ”

“ ત્હમે બનાવટી છો ! ”

“ હું બનાવટી ? ડોક્ટર ! આ શું બોલો છો ? કાઠ મંળું ચરકી ગયું છે ? શું હું માધવલાલજી નહિ ?

“ હશે કદાચ. ”

“ કદાચ હશે એ શું ? કહો કે - છો. ”

‘ કેકડું’ શુંચાઈ ગયું છે ! ”

ત્રેમરાય એક બાળુ ઉભો રહી આ વ્રજનોત્તર નાં-
મળી રહ્યો હતો. તેના મોઢા ઉપર લિત્ત લિત્ત તક વિ-

તકેના લાવો સ્પષ્ટ તરી આવ્યા. તેને લાગ્યું કે મામલો વધુ ને વધુ ગંભીર થતો જાય છે.

“ ચાલો હોસ્પિટલમાં ” કહી ડોક્ટર ચાલવા લાગ્યો. ડોક્ટરના નેત્ર સંકેતથી પ્રેમરાય પણ તેની પાછળ ચાલ્યો. માધવલાલ પણ પાછળ ચાલતો થયો. તે મનમાં બરબડવા લાગ્યો.

“ ઓહ પ્રભુ ! એક માણસ જીવતો છે કે મરેલો છે તેની પરીક્ષા લેવાય છે ! હરિ ! હરિ ! શું જમાનો આવ્યો છે !

ત્રણે જણાં હોસ્પિટલમાં આવ્યા.

પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટને સાથે લઈ ત્રણે જણાં લાસનું અવલોકન કરવા લાગ્યા. કહેવાની જરૂર નથી કે ડોક્ટર બલવંતરાય અને પ્રેમરાય બનાવટી વેષમાં હતા. ડોક્ટરે લાસની દરેક બાજુ તપાસી. તે લાસનો ચહેરો તથા સાથેના માણસનો ચહેરો આખાઢ મળતા આવતા હતા. પ્રેમરાય ઘડીમાં લાસ તરફ તો ઘડીમાં તે માણસ તરફ જોતો હતો. ડોક્ટર પોતાની સઘળી શક્તિ લાસની ઇન્કવાયરીમાં ખર્ચી રહ્યો હતો.

પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ ડોક્ટરની તપાસથી છંછેડાયો.

‘ મીસ્ટર ! આ શું કરી રહ્યા છો ? ’

“ જરા લાસને તપાસું છું ! ”

“ મહોંપર કપડું ધસીને તપાસવાનું કારણ ? ”

‘ જુઓ સાહેબ ! “ડોક્ટરે કહ્યું :” આ લાસને ચહેરા અને આ આદમીના ચહેરામાં કંઈ ફેર છે ? ”

સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટે બન્ને ચહેરાપ્રતિ ધારી ધારીને જોયું અને પછી તે બોલ્યો : “ ફેરતો નથી. પણ તેનું શું કામ છે ? દુનિયામાં ઘણું માણસોના ચહેરા મળતા આવે છે ? ”

“ પણ આ માણસ કહે છે કે— ”

“ શું કહે છે ? ”

“ હું માધવલાલ છું. ”

“ હે ! ” સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ ભડકી ગયા.

“ હા. માટેજ લાસને સારી રીતે તપાસવાની જરૂર છે ! ”

“ પ્રેમરાધને એક વિચાર સુઝયો. અને તેણે મગજમાં કંઈ નવીનજ ગ્રમકારો અનુભવ્યો. અને તેણે લાસની મુઠ્ઠા ખેંચી તો મુઠ્ઠા જુદી પડી ગઈ ! બધા દીંગમૂઠ બની ગયા.

એ લાસ માધવલાલની ન હતી.

પ્રકરણ આઠમું.

“ ભેદી ભેદો. ”

“ ભેદી ઘટનામાં તહિમે કાંઈ જાણો છો ! ” સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટે કંઈક અનુભવાથી અને કંઈક કુતુહલતાથી પુછ્યું :

“ ના જી. ” ડોક્ટરે ઉત્તર આપ્યું. અને પછી ડોક્ટર લાન્ડમનિ એકી ટશે જોઈ રહ્યો.

“ આ લાન્ડને ઓળખો છો. માધવલાલ ! ” પ્રેમરાયે પ્રશ્ન કર્યો. “ ના. ” માધવલાલે ટુંકે જવાબ આપ્યો.

અહિં ડોક્ટરે પ્રેમરાયને ઇસારો કર્યો. અને પોતે ચાલવા માંડ્યું. પાછળ પ્રેમરાય અને માધવલાલ ચાલ્યા. સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ લાસ તરફ જોઈ ગઈને વિચાર સંજ્ઞામાં તળીયે ડુબી ગયા. ત્રિપુટી હોસ્પિટલને છોડી ગઈ.

તેજ દિવસથી બાહોશ ડીટેક્ટીવો એ નેડ પાછળ ખુપાયલા બદમાશોને શોધવાના કાર્યમાં લાગી ગયા.

*

*

*

રાત્રિના અંધકાર વચ્ચે ટ્રેન ઝડપથી દોડી રહી હતી.

બીજા વર્ગના એક ડબ્બામાં બે પુરૂષો નીચે પ્રમાણે વાત-
ચીત કરવા લાગ્યા. એક પ્રાદા સ્ત્રી સિવાય ડબ્બામાં કેઈ ન
હોવાથી તેઓ છુટથી વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા.

“ બનાવટી લાસ સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટના કબજામાં ગઈ છે.
જતાં પણ ભેદને કાંઈ જાણવા પામ્યું હોય એમ જણાતું
નથી. ”

“ પણ માધવલાલ જાહેર કરશે કે હુંતો છુટતો છું
ત્યારે ? ”

“ હજી સુધી તો માધવલાલ જાહેર થયો હિંદુ એમ
જણાતું નથી. ”

“ કેમ જાણી શકે છે ? ”

“ વર્તમાન પત્રોમાં કાંઈ સમાચાર આવ્યા નથી. ”

“ પણ જતે દીવશે અવશ્ય તે જાહેર થશે અને એ
વખતે ભેદનો ભરમ ફુટી જશે. ”

“ પણ ત્યાર પહેલાં એક શેત્રજની રમત રમવાની બાકી
છે. એ રમત નિર્વિધન પુર્ણ થાય એટલે એકા પાન. ”

“ તે શું ? ”

“ માધવલાલને શોધી નેનો નાશ કરવો. ”

“ પણ માધવલાલનો પત્તા મળેજ શાનો ? ”

“ મધુપુરમાં આવ્યાતું જણાવ્યું છે. ”

“ એખોટું. ”

“કેમ ?”

“જે મધુપુરમાં માધવલાલ હોય તો તરતજ તેને ખબર પડે કે પોતાનું ખુન પેપરમાં છપાય છે. અને તે પોલીસના અધિકારી પાસે જઈને એ લાસને તપાસવાનું કહીએ અને લાસની તપાસ થતાં ભેદ ભાગીજાય, અને છાપાન. કોલમોના કોલમો એ ભેદી ત્રતાંતથી ભરપુર બેસાય. ”

“ત્યારે ક્યાં હશે ?”

“એ પણ નિશ્ચિત કહી શકાય નહિ. પરંતુ એટલું ખરું કે તે એવે ઠેકાણે હશે કે જ્યાં તેના ખુનીની વાતની તેને ખબર નહિપડી શકી હોય. ”

“ત્યારે તેની ક્યાં શોધ કરવી ?”

એટલોજ વાંધો છે ને ? નહિતર ક્યારનોએ તેને યમ નદન મોકલી દીધો હોય ! ”

વાંચકો સહમજી શકયા હશે કે આ બે પુરૂષો જીવનલાલ અને કાંતિલાલના મદદનીશો હોવા બોધ્યે

એ બે પુરૂષો વચ્ચે ઉપર પ્રમાણેની વાત ચીત થઈ ત્યાં એક નહાતું સ્ટેશન આવ્યું. પેલી પ્રાંઠા સ્ત્રી ત્યાં નીચે ઉતરી અને રેલ્વે પોલીસની પાસે જઈને બાહર ક્યુ કે-

“ બે આરોપીઓ સેકન્ડ ક્લાસના રૂબામાં છે, તેને ચકડો. ”

પોલીસે બે દરકારી પુર્વક કહ્યું

“ જા આરોપી વાળી ! ”

તે સ્ત્રીએ ડીટેક્ટીવ તરીકેનો પોતાનો ચાંદ બતાવ્યોઃ પોલીસને ભાર પુર્વક કહ્યું: “ આલો ઉતાવળ કરો એક મિનિટ પણ શુમાવો નહિ દ્રેન ઉપડી જશે અને એ હાથમાં સપડાયલા શયતાનો છુટી જશે ! ”

ડીટેક્ટીવે સ્ત્રી વેશ દુર કર્યો અને પોલીસની સાથે બદમાશોના ડબ્બામાં આવ્યો અને પોલીસને કહ્યું.

“ પકડો આ રહ્યા શયતાનો ! ”

પોલીસે કહ્યું “ આ બન્નેના પહેલાંતો તકમે અમારા બંદીવાન થશો! હું પોલીસ નથી પણ આ લોકોનો સાથી છું ”

“ દગો ! દગો ! ” ડીટેક્ટીવે રીવોલ્વર બહાર કાઢી અને શયતાનો સામે તાકી.

અને તે સ્ટેશનથી દ્રેન ઉપડી !

વાંચકો ! આપણે આ ડીટેક્ટીવ ડોક્ટર બલવંત-રાયજી હતો. અને પોલીસને દાખ બેસાડવા સારૂ તેણે ડીટેક્ટીવ પદ્ધતિનો કૃત્રિમ ચાંદ બતાવ્યો હતો. આટલા ટુંક શુલાસા પછી નોવેલના પ્રવાહમાં આગળ વધીએ.

એક બીજાના ઇશારાથી બદમાશો ડોક્ટર ઉપર તુટી પડ્યા ત્યાં એકા એક ડબ્બામાં પહોંચી અવાજનો ઘોર થયો.

“ બબરહાર ! ”

અને બીજા પળે હાથમાં પિસ્તોલ સાથે એક કદાવર માણસ ‘ગ્રીટ’ નીચેથી પ્રકાશમાં આવ્યો. બદમાશ ત્રિપુટી મામે પિસ્તોલ તાકીને ટ્રેનની સાંકળ ખેંચી બદમાશો ચલરાયા અને ખારાળું ખોલી દોડતી ટ્રેને બહાર કૂદી પડ્યા. આ વખતે એક દરીયા ઉપરના પુલ ઉપર ટ્રેન ચાલતી હતી. ગતી ધીમી હતી બદમાશો દરીયામાં પડ્યા અને તરફ મોટા ઘબકારા થયા ડોક્ટરને સંકેત કરી તે કદાવર માણસ પણ યા હોમ કરી દરીયામાં ભુમકો માર્યો અને પાછળ ડોક્ટર બલવંતરાય પણ પડ્યો.

રાત્રિના બીપણ અંધકાર વચ્ચે દરીયાના શાંત સ્વરોમાં પાંચ પુરુષોએ પોતાના બન અંપલાવ્યા,

બદમાશો ઘણી ઝડપથી પાણીમાં તરી રહ્યો હતા. ત્યાં તેમણે એક સ્ટીમર જોઈ અને ઘણી ઝડપથી તેઓ સ્ટીમર તરફ જવા લાગ્યા ડોક્ટર અને પેલો કદાવર માણસ બદમાશોની પાછળ જવા લાગ્યા. તેઓ પણ નન્વાના કુશળ હતા.

બદમાશો પાણીને કાપતાં પાછળ પડેલાએ તરફ ગોળીબહાર કર્યો જતા હતા. તેનો જવાબ પણ ગોળી બહારથી મળતો જતો હતો. બન્ને પક્ષ ચાલાક અને બાહોશ હોવાથી પરસ્પરની છુટતી ગોળીનો કોઈ ભોગ થયું નહિ સનનનના અવાજથી ગોળી નજીક આવે એટલે પ્રત્યેક પાણીમાં કુબકી

મારી જતા અને એ રીતે બન્ને પક્ષ તરફથી થતા ઘણી કુટે તેજ રીતના ગોલી બહારથી પણ કોઈના જાનને લેશ પણ અચ આવી નહિ.

બદમાશો સ્ટીમરની પાસે છેક પહોંચી ગયા. અને કેપ્ટનને કહી સ્ટીમરમાં ચઢી બેઠા.

પ્રકરણ નવમું.

“ પીછો. ”

ડોક્ટરને બીજી સ્ટીમર મળી ગઈ. ડોક્ટર અને એ કદાવર માણસ બન્ને સ્ટીમરમાં ચઢી બેઠા.

“ ત્હમારી ઇન્સાકશન આપવા કૃપા કરશો. એવી આકાંક્ષા છે. ” ડોક્ટરે પોતાના મદદનીશ સાથે પ્રતિ આભાર સુચક દષ્ટિ કરતાં કહ્યું.

“ આગળ ઉપર કહીશ. ” તે માણસે કહ્યું.

“ ખાલી નામ કહો. ”

“ આગળ ઉપર કહીશ. ”

“ નામ તો કહોજ કે જેથી બોલાવવામાં કામ આવે. ”

ડોક્ટરે નામ જાણવાનો આગ્રહ કર્યો.

“ રતિલાલ. ” તે માણસે કહ્યું.

“સાચું કહો છો ?”

“ત્હમને કેમ જણાય છે ?”

‘જાણો કે ખોટું.’”

“શા આધારે ?”

“મ્હારી મદદે આવનારા અમૂકજ માણસો છે. અને તે માણસોમાં રતિલાલ નામનો માણસ કોઈ છેજ નહિ.”

“મ્હને ખબર છે. પ્રેમરાય અને માધવલાલ એ એજ તમારા માણસો છે કેમ ખરું ને ?”

“ખરેખર ? ત્હમે કોઈ લેદી માણસ છો. રતિલાલ ખોટું નામ આપી મ્હને છેતરો છો ?”

“નહિરે હું રતિલાલજ છું !”

“તમારે મારી મદદે આવવાનું અને ‘મીટ’ નીચે છુપાઈ રહેવાનું શું કારણ ?”

“મુનસફી.”

“લેદ ખોડીજ નાખોને ક્યાં સુધી ચાલાકી ચલાવશો ?”

“એમ !” તે માણસે કૃત્રિમ વેષ દુર કર્યો.

“ઓહો ! મિં પ્રેમરાય ?” કહી ડોક્ટરે આંધું

રિમત કયું :

“હા. મિં બલવંતરાય !”

“તમે જખરા હો !” ડોક્ટરે કહ્યું :

“પણ ત્હમારાથી નહાનો.”

બદમાશોની સ્ટીમર કિનારે આવી ગઈ. એકદમ તેઓ સ્ટીમર છોડીને કીનારા પર ગયા. એક મોટરના શોકરને ઉતાવળથી મોટર દોડાવવાનું કહી બદમાશ ત્રિપુટી મોટર કારમાં બેઠી.

ડોક્ટરની સ્ટીમર પણ બહુ દુર ન હતી તે પણ કિનારે આવી પહોંચી. અને બદમાશોના કરતાં બમણી ઝડપથી તેઓ સ્ટીમરને છોડી ઉપર આવ્યા. બદમાશોની મોટરકાર ઝડપથી દોડતી તેમણે જોઈ અને તરત એક મોટરમાં તેઓ બંને ચડી બેઠા. આગળ દોડી જતી મોટર તરફ આંગળી ચીંધી તેની પાછળ ઝડપથી દોડાવવા ડોક્ટરે શોકરને કહ્યું. અને મોટર ઉપડી.

પ્રિયવાંચક! બદમાશના પીછાનું શું પરિણામ આવે છે તે જાણવા ઇચ્છા હોય તો ત્હમે મ્હારી સાથે દોડો....પુર-જોરથી દોડો....મોટર દુર ન નીકળી જાય!

સાઈકલ ભાડે આપનારની દુકાન આવી અને ડોક્ટરની મોટર અટકી પડી, ડ્રાઈવર રોગનું કારણ જાણવા નીચે ઉતર્યો. બદમાશોની મોટર દુર નીકળી જશે એમ ધારી ડોક્ટરે મોટરને ત્યાંજ છોડી અને બે સાયકલ ભાડે લીધી. આ બધું બે મિનિટમાં બની ગયું. જો કે બદમાશની મોટર દુર નીકળી ગઈ હતી પરંતુ ડોક્ટર અને પ્રેમરાયે સાયકલને એવી તો ચલાવી કે તેઓ લગભગ લગભગ થઈ જવા આવ્યા.

બદમાશની મોટર એક ભવ્ય હોટેલ આગળ થોભી, ત્રિપુટી મોટરમાંથી ઉતરીને ઉપર ગઈ. અને ડોક્ટર અને પ્રેમરાયએ હોટેલ પાસે આવી લાગ્યા. સાર્દકદો બહાર છોડી ઉભય અંદર ગયા. આખા હોટેલના મકાનમાં ચોકસાઈથી તપાસ કર્યા છતાં બદમાશ જણાયા નહિ. બદમાસોને હોટેલમાં પ્રવેશ કરતા ડોક્ટરે નજરો નજર જોયું હતું છતાં હોટેલનાથી બદમાસો મળી આવ્યા નહિ. બન્નેના મંડોડા ઉપર ધ્યાનતા જવાઈ ગઈ.

ડોક્ટરે હોટેલના માલિકને પુછયું :

“ ત્રણ માણસો હમણાં ઉપર આવ્યા હતા તેઓ ક્યાં છે ? ”

“ હમણાં તો કોઈ ઉપર આવ્યુંજ નથી. ”

“ પણ મહેં નજરો નજર જોયેલું છે ! ”

“ જોયું હશે ! પરંતુ અહિં કોઈ આવ્યુંજ નથી. ”

“ ત્યારે હોટેલ બહાર નિકળવાના અન્ય કોઈ રસ્તો છે કે ? ”

“ હા. ”

“ ક્યાં છે ! ”

“ તમારે તેનું શું કામ છે ? ”

“ બસ કામ છે. ” ડોક્ટરે ભારપૂર્વક સૂચવી કહ્યું :

“ શું કામ છે ? ”

“ બદમાશોને પકડવાના છે ! ચાલો ઉતાવળ કરો. હું ડીટેક્ટીવ છું. જુઓ આ ચાંદ. બદમાશોને આ હોટેલમાં દાખલ થતા મે જોયા છે, અને અહિં મળી આવતા નથી એ ઉપરથી અનુમાન થઈ શકે છે કે તેઓ બીજા દરવાજેથી નહાસી ગયા હશે ! મારે બીજું દ્વાર ક્યાં છે તે બતાવવા ઉતાવળ કરો. ચાલો. ”

હોટેલના માલિકે બીજું દ્વાર બતાવ્યું. ડોક્ટરે જોયું. અને તેણે અનુમાન બાંધ્યું કે ” જરૂર બદમાશો અહિંથી છટકી ગયેલા છે ! ”

બદમાશનો પીછો લેવાનો તેમણે નિશ્ચય કર્યો. અને જ્યાં તેઓએ સાયકલ છોડી હતી તે પ્રવેશદ્વાર પાસે તેઓ ઝડપથી આવ્યા. જુઓ છે તો ત્યાં સાયકલો ન હતી !

સાયકલો શું બદમાશો ઉપાડી ગયા હશે ?

.....હોય પણ.

પ્રકરણ દશમું.

માધવલાલની ચાલાકી.

 *** બ ***

દમાશ ત્રિપુટી મોટરમાંથી ઉતરીને હોટેલની અંદર ગઈ ત્યાં સુધીનો આગળ ઉદ્દેશ થયો છે હવે જરા આગળ. બદમાસો હોટેલની અંદર ગયા અને બહાર નિકળવાનો રસ્તો નજરે પડતાં તેઓ તે રસ્તે બહાર નીકળી ગયા.

અને પ્રવેશ દ્વાર પાસે આવી બન્ને સાયકલો ઊપાડી ગયા. પાછળ પડેલી બન્ને વ્યક્તિઓ જોડે ચાલાક હતી, છતાં પણ અત્યારેતો બદમાશો તેની આંખમાં ધુળ ન ખીંચી ગયા. સાયકલો સાથે બદમાશો ત્યાંથી પલાયન કરીને એક બગીચામાં આવ્યા. અને નેમતુ કોઈ ન જાણે તેવી રીતે પરિવર્તન કરી નાંખ્યું.

બગીચામાં ઠેકઠેકાણે બેંચો ગોઠવેલા હતા. હોરી લાકાઓ સાંજના વખતે બેંચો પર બેસી હવા ખાવા આવતા હતા. આપણી બદમાશ ત્રિપુટીએ એક બેંચમાં સ્થાન લીધું અને વાર્તાલાપ શરૂ કર્યો.

“ મન્મથરાય ! ” એક પુરૂષે મૌનનો ભંગ કર્યો. “ સારું થયું કે પોલીસને ઠેકાણે ત્હમે નિકળી પડયા. ”

“ આપણા માટે એ શુભ ચિન્હો ગણાય. ” બીજા પુરૂષે કહ્યું.

“ ત્હમે પોલીસ વેશ ક્યારનો લીધો હતો ? ” પેલા પુરૂષે કહ્યું.

“ સાંભળો મારો વ્રતાંત ” મન્મથરાય બોલવા લાગ્યો.

જીવનલાલ અને કાંતિલાલથી ત્યારે આપણે જુદા પડયા ત્યારે આપણે ત્રણે સાથે હતા. એ ત્હમે જાણો છો. તમારાથી હું કેવી રીતે જુદો પડી ગયો એ પ્રસંગનું વિવરણ કરવાની પણ જરૂર નથી કારણ કે તે પણ ત્હમે જાણો છો. હવે

ત્યાર પછી શું શું થયું તે કહું છું—હું ત્હમારાથી બુદ્ધો પડ્યો ને તરત મહેં ફકીરનો વેષ લીધો એટલા માટે કે ફકીર વેષ ઉપર બહુ ઓછી શંકા જાય છે. હું ફકીર વેષમાં દરેક સ્ટેશને, સ્ટેશનના પ્લાટ ફોર્મની એક બાજુના ખુણામાં હાથ લાંબો રાખી બીજની યાચના કરતો ઉભો રહેતો. કોઈ એ માણસો સાથે નિકલે કે તરત હું તેમની પુક લેતો. અને ત્યારે મહેને જણાવું કે એ આપણા શિકાર નથી, ત્યારે હું તેમને છોડી દેતો અને બીજની પુક લેતો. એવી રીતે મહેં ઘણાંની પુક લીધી, છતાં કયાંય પણ શિકારના ભેટો થયો નહિ. પછી મહેં પોલીસનો વેષ લીધો અને દરેક સ્ટેશને રૂબરૂથી ફરવા લાગ્યો. કોઈપણ મારા તરફ શંકિત દ્રષ્ટિએ જોઈ શકતું નહિ. કારણકે મારા વેષ પરિવર્તનમાં જરા પણ ફેર રહેવા પામતો નહિ જે દિવસે આપણે અકસ્માત ભેગા થયા તે દિવસે હું પોલીસ વેષમાંજ હતો અને સામા પક્ષનો માણસ મને પોલીસ ધારીને તમારી પાસે લાગ્યો હતો. હું ડગળામાં આવ્યો ને મહેં તમને ઓળખી લીધા. એ માણસ મને ડીટેક્ટીવ પક્ષીને! ચાલુ બતાવ્યો હતો એ ઉપરથી કહી શકાય છે કે તે કોઈ ડીટેક્ટીવ હશે આપણાં આ કમણથી તે બીચારો રામશરણ થઈ જત. પરંતુ તેના આયુષ્યની દોરી લાંબી હશે કે ‘સીટ’ નીચેથી એક વ્યક્તિ નીકળી પડી અને આપણને દરીયામાં અંપલાવવું પડ્યું ! લલા ! એ ભેદી વ્યક્તિ કોણ હશે ?

“ તે વ્યક્તિ અ પરિચિત જેવી જણાતી હતી. ”

“ એ લોકો આપણી પાછળ અહિં આવેલા છે. આપણે હવે સાવચેતીથી ચાલવાનું છે. અને એ બંનેને પકડી પાડી ઠાર કરવાના છે, ” મન્મથરાયે કહ્યું;

“ જીવનલાલ અને કાંતિલાલ મધુપુરમાં હશે કેમ ?

“ હોવાજ નોંધએ ” મન્મથરાયે ભાર પુવંક જણાવ્યું

“ કોકિલાનું કાસળ કાઢી નાખ્યું હશે ? ”

“ એ જણાયું નથી ”

“ હવે એ વાત બંધ કરો જાડને પણ દાન હોય છે આજી બાજી કોઈ સાંભળવા પામશે તો નાહક વટંબણ. આવી નડશે ચાલો આપણે કોઈ ધર્મ શાળામાં પહોંચી જઈએ ”

ત્રણ જણાં ઐન્ન્ય ઉપરથી ઉઠ્યા એને ચાલવા લાગ્યા તેમની પાછળ બે માણસો એક વૃક્ષ કુંજમાંથી બહાર આવીને ચાલવા લાગ્યા આબે વળી કોણ ? એજ આપણા બાહોશ પહેલવાનો બલવંતરાવ અને પ્રેમરાય બદમાશેની પહેલાંજ તેઓ બગીચામાં આવી ગયા હતા. જ્યારે સાચકલો ગુમ થયેલી તેમણે જોઈ ત્યારેજ તેઓએ વિચાર કરી લીધો હતો કે બદમાશે બગીચામાં ગયેલા હશે અને તરત તેઓ બગીચામાં આવી એક વૃક્ષ કુંજમાં સંતાયા હતા. ત્રિપુટીનો ઉપરોક્ત વાર્તાલાપ તેઓએ સાંભળ્યો હતો આગળ શું

બને છે એ જાણવાની જાણસાનો જિલ્લવ થતાં તેઓએ તત્કાળ તો બદમાશો ઉપર કશું પણ આક્રમણ કર્યું નહિ, આડા અવળા રસ્તા પસાર કરી બદમાશ ત્રિપુટી એક ધર્મશાળા નજીક આવી ધર્મશાળાના દ્વાર ઉપર એક જાહેર બખર ચઢાંટાડેલી હતી મનમથરાયે આંગળાએ ચીને ને વાંચી;

“ રૂપીઆ પાંચ હજારનું ઇનામ ! ”

“ મધુપુરના પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ સાહેબને એક ભેદી લાસ ત્યાંની કીંગ લોન્ગમાંથી મળી આવી છે તે લાસને મંગલપુરના શ્રીમંત ગૃહસ્થ તરીકે ઓળખાવવા બદમાશોએ કાવત્રું રચેલું હતું; પરંતુ એ ભેદ કુટી ગયો છે, એટલે કે એ લાસ બનાવટી જણાઈ છે એ લયકર “ કાળું કાવત્રું ” કરનાર બદમાશોને પકડી પાડનાર અગર તે સંબંધી હકીકત પુરી પાડનારને ઉપર લેખેલું ઇનામ આપવામાં આવશે,

તા. ૧ જુલાઈ

(ઈંગ્રેજીમાં સહી.)

ત્રણેએ જાહેર બખરવાંચી. પછી તેઓ ધર્મશાળામાં દાખલ થયા. પાછળ ડોક્ટર અને પ્રેમરાયે પણ એ જાહેર બખર વાંચી અને પછી ધર્મશાળામાં પ્રવેશ કર્યો.

બદમાશ ત્રિપુટી ધર્મ શાળાના પહેલા રૂમ આગળ આવી ત્યાં મનમથરાય એક વ્યક્તિની સાથે સેકન્ડ કરી બોલી ઉઠ્યો.

“ઓહો ! મિત્ર જીવનલાલ ! તમે અહિં ક્યાંથી !”

“ચુપ રહો ” જીવનલાલે નાક આગળ આંગળી ધરીને કહ્યું.

જીવનલાલ પોતાના રૂમમાં ત્રણેને લઈ ગયો. પાછળ પડેલી ‘જોડી’ એ બંધ થયેલા રૂમના દ્વારઆગળ બેસી ગઈ અને અંદરથી શું વાતચીત સાંભળાય છે તે સાંભળવા ઉભય સ્થિર થઈ બેઠા. રૂમની અંદર નિચે પ્રમાણે વાતને. આરંભ થયો.

“મિત્ર જીવનલાલ !” મનમથરાયે કહ્યું. “તમે અને મિત્ર કાંતિલાલ બન્ને અહિં ક્યારના આવ્યા છો ?”

“એક અડવાડીયું થયું. ”

“મધુપુર કેમ છોડ્યું ? ”

“આપણી બનાવટી લાસ માટે પોલીસની તપાસ શરૂ થઈ ચુકી છે એટલે ત્યાં રહેતાં કદાચ પકડાઈ પડીએ

“એ ઠીક કયું પણ કોપીલા ક્યાં છે ? ”

“બાબુની લોજમાં. ”

“તેની સાથે કોઈ છે ? ”

“કેવો પ્રશ્ન ! સાથે ‘કોઈ છે’ ને બદલે પુછોકે સાથે કોણ છે ? ” શું કોઠિલાને એકલી છોડી હશે ? ”

“કહો સાથે કોણ છે ? ”

“મહારો વિશ્વાસુ મિત્ર. ”

“તે કોણ ? ”

“તહમે તેને ન ઓળખો.”

“નામ ?”

“નવનીતરાય.”

“તે તમારો લાંબા વખતનો મિત્ર છે ?”

“ઓ થસ.”

“પણ તમે તેના ઉપર અતિશય વિશ્વાસ મુકીદીધો.”

“તેમાં કાંઈ હરકત જેવું નથી. નહિતર હું કેમ વિશ્વાસ કરી શકું ?”

“પણ કોઈ બનાવટી નવનીતરાય થયો હશે તો ?”

“એ શંકા નકામી છે.”

“ત્યારે ચાલો લાંબામાં તમારા મિત્રને ઓળખાવો.”

“જઈએ. પણ તમે કહો જોઈએ કે તમે ત્રણે જણાં અહિં ક્યાંથી આવી ચડ્યા ?”

મન્નધરાયે અથેતિ કહી સાંભળાવી. જીવનલાલ એ સાંભળી ત્રિપુટીની પીઠ યાબડી બોલ્યો.”

“શાબાશ ! મારા મદદગારો ! તહમે ઘણીજ ચાલ-દીથી દુશ્મનોની આંખમાં ધૂળ નાખી દીધી છે !”

પ્રેમરાયના મુખમાંથી ઉદ્ગાર સરી ગયો.

“બચાજ !”

‘જદમાશ ત્રિપુટી’ મટીને હવે ‘જદમાશ પંચક’ થયું. જીવનલાલ અને કાંતિલાલ ભળ્યા. માટે આપણે હવે ‘જદમાશ પંચકથી ચલાવીશું.’

“ ચાલો લોજમાં ” મનમથરાયે કહ્યું અને બદમાશ
' પંચક ઉઠ્યું. બહાર દ્વારમાં કાન માંડી રહેલી ' જોડી ' દુર
અસી ગઈ. અને બદમાશ પંચક બાબુની લોજમાં ગયું.

જે રૂમમાં નવનીત અને કોકિલા ઉતર્યા હતા તે
રૂમમાં બદમાશ પંચક આવ્યું. ત્યાં લોજના માલીકે જીવ-
નલાલના હાથમાં એક ચીઠ્ઠી આપી: જીવનલાલ વાંચવા
ગતો હતો ત્યાં કાંતિલાલ બોલ્યો:

“ નીચે ચાલો. ”

પંચક નીચે આવ્યું. અને જીવનલાલના હાથમાંથી
કાંતિલાલે ચીઠ્ઠી લીધી અને વાંચવા માંડી.

“ બદમાશો ! ”

“ કોકિલાને હું લઈ જઈ છું. ગમે તેટલા પ્રયાસો
છતાં હવે મને કે કોકિલાને મેળવી શકશે નહિ. માટે હવે
તમે બધા તહમારા નામનું નાહી નાંખજો ! હું નવનીત-
રાય નથી. ”

લીંબ માધવલાલ.

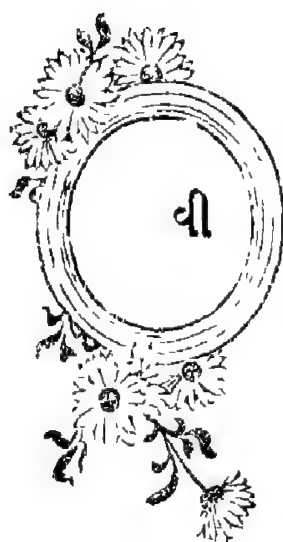
(કોકિલાનો પિતા.)

“ શું માધવલાલ મહને કહી ગયો ? ” જીવનલાલના
મોઢામાંથી ઉદગાર નીકળી પડ્યો.

જરા દૂર સંતાઈ ઉભેલી આપણી બાહોશ જોડીના
કાન પર ઉક્ત ઉદગાર અથડાયો. અને ઉભય હર્ષપ્રકૃત થયા.

પ્રકરણ અગિયારમું.

“ બદમાશો ગીરફતાર.”

લે મોઢે બદમાશ પાંચક ધર્મશાળામાં પોતાની રૂમમાં આવ્યું. સઘળાના મહોપર ગ્યામતા છવાઈ ગયેલી જણાતી હતી. હૃદય પ્રદેશમાં ઘોરતમ અંધકાર પથરાઈ ગયો હોય તેમ તેઓની જ્ઞાનિયુક્ત મુખમુદ્રા ઉપરથી કળી શકાય એમ હતું.

“ ડગાયો કે નહિ મિત્ર જીવનલાલ ! ” મનમથરાયે કહ્યું.

“ હા. હાં ડગાયો ? શેરના માથે સવાશેર હોય છેજ.”

“ પણ હવે પુનઃ ! દાવપેચ લગાવવો જોઈએ. ” કાંન્તિલાલે કહ્યું.

“ કેવી રીતે ? ” જીવનલાલે પ્રશ્ન કર્યો.

“ માધવલાલ અને કોકિલા હજી અહિંજ હશે. મારે આપણે પાંચેએ ચારે તરફ અત્યારેજ નિકળી જવું અને અને તેટલી મહેનતે શિકારનો પત્તો મેળવવો. ”

એકાએક કમાડ ઠોકાયું. બદમાશો ગભરાયા. જીવન-

લાલે કમાડ ખોલ્યું અને પોલીસની ટુકડી અંદર ધસી આવી. બદમાશોના ડાચા ફાટી ગયા. અને પોલીસોએ એ પાંચે બદમાસોને ગીરફતાર કર્યા.

પોલીસની ટુકડી મોકલાવવાની વ્યવસ્થા ડોક્ટર અને પ્રેમરાયેજ કરી હતી એ કહેવાની આવશ્યકતા નથી.

તેજ દિવસે વર્તમાનપત્રોમાં જાહેર થયું:

“ મંગલપુરના શ્રીમંતની પુત્રી મધુપુરમાં થોડા વખત પહેલાં જે બદમાશોએ ગુમ કરી હતી તે બદમાશોને અહિંની પોલીસે પકડી પાડ્યા છે અને તેની તપાસ તા. રૂપ મીએ વડી કોર્ટમાં ચાલનાર છે. ”

*

*

*

તા. રૂપ મીએ કેસ ચાલ્યો અને પાંચ બદમાશોને કાળ પાણીની સજા મળી.

પેપરમાં અગાઉથી છપાઈ ગયેલું હોવાથી માધવલાલ કોટિલા સાથે કોર્ટમાં આવ્યો હતો. ડોક્ટર અને પ્રેમરાય પણ કોર્ટમાં આવ્યો હતો. એટલે તેઓનો કોર્ટમાંજ આ-કસ્મિક ભેટો થઈ ગયો.

માધવલાલ આશ્ચર્ય કરીને બલવંતરાય અને પ્રેમરાય બન્નેને મંગલપુર તેડી ગયો.

પ્રકરણ બારમું.

“ નવદંપતી. ”

મંગલપુરથી નીકળીને મધુપુર આવી. જીવનલાલ અને કાંતિલાલના કહેવાથી હું કીંગલોન્માં તેમની સાથે ઉતરી, એ હુ-
જોને પાછળથી મહારા પિતાએ કરેલા વીલની ખબર પડી અને મને કોઈ પણ રીતે હલાલ કરવી એવા નિશ્ચયપર તેઓ આવ્યા. મને હલાલ કરશે એમ હું જાણી ગઈ હતી, છતાં પણ તેઓનો એવો કબજો હતો કે મારાથી નદાસી શકાયું નહિ. તેમ કોઈને કહી પણ શકાયું નહિ. એક દિવસ હું સુતી હતી, ત્યાં તે ચાંગળોએ મારા મહોડામાંથી વિષ રેડી દીધું. મને તાણ આવવા લાગી અને થોડી વારમાંજ હું બેશુદ્ધ થઈ પડી. ત્યાર પછી શું થયું તેની મને ખબર નથી. જ્યારે તમારા ખંગલામાં હું વિ-
પના પ્રયોગનો ભોગ ન થતાં તેમના સતત ઔષધોપચારથી શુદ્ધિમા આવી, ત્યાર પછીની હકીકત સાંભળો. જ્યારે પેદી કાળી આદિ હું તમારી પાસે રજા માગતી હતી ત્યારે તમારા રૂમમાં દાખલ થઈ હતી, અને તેણે કાંઈક વસ્તુ તમારી તરફ દેખી હતી. તમે તે વસ્તુને જોઈ રહ્યા ત્યાં તે

આકૃતિ મહારા મહોંમાં હુયો દઈ મહને ઉપાડી ગા. તેણે એ કાળું કૃત્ય એવી તો અપગતાથી કર્યું કે તમે બાણીજ ન શક્યા.

ત્યાર પછી તે બદમાશોએ ભેગા મળીને એક લોંચરામાં કેદ કરી. લોંચરામાં કેવળ અંધકાર હતો. હું ભયની મારી રડતી પડી રહેતી. થોડા દિવસો પહેલાં તે બદમાશોએ મહને લોંચરામાંથી બહાર કાઢી અને તે વખતથી મહારા પિતા મહારા સાથે ભળી ગયા. મહારા પિતાએ એવું વેષ પરિવર્તન કર્યું હતું કે હું પણ છેલ્લી ઘડી સુધી તેમને ઓળખી શકી ન હતી. આખરે પણ એ આંડાળોના નકંજમાંથી મહારો છુટકો થયો એ મહારા મહદ્દ ભાગ્ય. ’

ડોક્ટર આગળ કોકિલાએ ઉપરોક્ત કહી સંભળાવ્યું. કાર્યવશાત્ પ્રેમરાય અને માધવલાલ બહાર ગયેલા હતા. ઘરમાં આ બન્નેજ—કોકિલા અને બલવંતરાય—હતા.

કોકિલાએ સ્મીત કરતા એક વાત છેડી:

“બલવંતરાય! આજે મારા હૃદયની એક ગુપ્ત વાત પ્રકટ કરવા ઇચ્છું છું!”

“કહેા.”

“પ્રથમ વચન આપો કે હું મહાર કહું તહિં સ્વીકારશો.”

“સ્વીકારવા જેવું હશે તો સ્વીકારીશજ. તેમાં વચનની કાંઈ જરૂર નથી.”

“ સ્વીકારાય એવુંજ છે માટે વચન આપો. ”

“ લે વચન. ” ડોક્ટરે વચન આપ્યું.

“ હું મનસા વાચા કર્મણ્યે તમેને વરી ચુકી છું ! ”

કોકિલાનું સુખ શરમના ભારથી અવનત થયું, ગુલાબીગાલ ઉપર શેરડા પડ્યા.

કોકિલાનું કથન સાલજી ડોક્ટર વિચારમાં પડી ગયો.

“ દયાળુ દેવ ! ” કોકિલા અધિરતા દર્શક સ્વરે બોલી “ એક અબળાને શરણે રાખવાનો સમય આવતાં આટલા અધા વિચાર કરવા એ શું તમને યોગ્ય છે ? ”

“ યોગ્યતો નથી. પરંતુ આ સાહસ કરતાં પહેલાં કેંક પુછવા વિચાર છે. ”

“ હાગી ઉતર આપવા તૈયાર છે. તમારા આદેશનો આદર કરવો એજ મહારા જીવનનો સાર છે. ”

કોકિલા ! તારું ભાગ્ય મારા જેવાની નેડે નેડયા કરતાં કોઈ અધિક પૈસાદાર સાથે નેડતો સારું. ”

“ કારણ ? ”

“ કારણ એજ કે પૈસો એજ દુનિયામાં જિનમ દેવ ગણાય છે. સુખ ભોગવવાના અનેક માર્ગ એના વડેજ સરળ થાય છે. ”

ત્હમે સુરી થઈ આમ કેમ બોલો છો ? સતપ્રણયને છોડી પૈસાના ક્ષણિક સુખ પવનમાં કેમ ડોલો છો ?

જો પૈસામાંજ નવું સુખની સમાપ્તિ થતી હોય તો
 હમયાંતી સ્વામિ સાથે અરણ્યમાં નિકળત નહિ. જો પૈસામાંજ
 અવિચળ આનંદ હોત તો તારામતી પતિના વચન સારૂ
 મળુરી કરત નહિ શુદ્ધ સાત્ત્વિક રનેહ એજ અલૌકિક
 આનંદનું ઠાર છે. નિર્મલ રનેહજ સંસારમાં સ્વર્ગ ઉતાર
 નાર છે “ એ આદર્શ દેવીઓના દ્રષ્ટાન્ત છે તે બરાબર
 ખણુ હવે જમાનો ખદલાય છે માટે કહું છું કે જિયાર
 કર. જ્યારે વૈભવ લોગવવાની પ્રબળ લાલસાએ, ઉત્પન્ન
 થાય છે, ત્યારે ગરીબી જીવન દુઃખકર જણાય છે. ”

કોકિલા કંઠાળી:

“ જહાના મુકી દર્ઝ રસિકવર ખાળા શરણુ લ્યો ખડવરી,
 “ મહેં તો હૃદયથી પ્રેમમાળા આપના કહેં ધરી;
 “ લેઓ અગર વિણુ મુલ્ય છે આ દેહ તમ આધિન પતિ.
 “ સુખ દુઃખના સંગી સદા તવનામનાં રેશે રતિ,
 “ જીવન દોરી તમે મારી તનુના નાથ તમે મારા.
 “ નહિ હું અન્ય કું જાણું જીવનના તાર તહમે મારા.
 “ બધી આશા અને વિશ્વાસ મારો છે તમારામા;
 “ તમે મારો અગર તારો અગર ભારો અંગારામા ”

“ તું ખરેખરજ મહેને ચાહે છે ? ” ? કોકિલે
 પ્રશ્ન કર્યો.

“ હા હું તમને ખરા જીગરથી ચાહું છું. ”

“ કોકિલ ચાહે આમને ને જયમ અપેયા મેઘને;

“ચંદ્રને ચાહે ચકોરી યમ આયુના વેગને;
 “મિન વારિને ચાહે છે જેમ આ જગમાં સદા;
 “હું તેમ ચાહું આપને પ્રિય પ્રાણ મારા સર્વદા.
 “ધાત્રી સ્તવે જ્યમ મેઘને ગોપી સ્તવે ગોવિંદને;
 “પાર્વતિ શિવને અને ચાહે શસિ દેવેન્દ્રને;
 “મીતા રઘુવિરને ચાહે છે જેમ એકજ દ્રષ્ટીથી;
 “હું તેમ ચાહું આપને શિરનાજ એકજ દ્રષ્ટીથી.”

“અસ બહુ થયું કોકિલા ! તારા દનેહાજ હૃદયને
 પરિચય થઈ ચુક્યો મહારા પ્રત્યેનો તહારો નીર્મલ પ્રેમ
 સમજાઈ ગયો. ખરેખર !

પ્રિતિ તાણું તું પુર છે આનંદનું તું ધામ છે,
 સૌંદર્યની સાગર અને લાવણ્યનો આગર છે-
 માટે આજથી હું તહને માનસિક રીતે સ્વીકારું છું
 તારા જેવી અનુપમ લલના મળવા માટે કિસ્તારનાં ગાન
 ગાઉ છું.”

હર્ષા વેશમાં કોકિલા ઉઠી અને મેજ ઉપરથી એક
 કુલનો હાર લઈ પોતાના પ્રિયના કંઠમાં આરોપ્યો.

માધવલાલ આવ્યા પુત્રીની પસંદગી જોઈ પિતાએ
 કોકિલાનો હાથ ડોકટરના હાથમાં આપ્યો.

પ્રેમરાયે નવ દંપતીને હૃદયના આશિર્વાદ આપ્યા.

પ્રકરણ તેરમું.

“ સુખી ” ગૃહસંસાર

*** કિલા એક કોચપર આડી પડી છે. હૃદયમાં
 * * * * * પ્રિયતમની મુર્તિ ને અંકિત કરી હૃદયાત્મથી
 * * * * * પુજન કરવા તે ઉત્સુક છે. આજે પતિદેવને
 * * * * * બહારથી આવતાં રહેજ વિલંબ થયેલો.
 * * * * * હોવાથી તેણે સીતાર હાથમાં લઈ સુર
 મેળવ્યા અને પોતાના કોકિલ કંઠમાંથી સંગીત ચલાવ્યું.

“ જગનનાં સર્વ જીવોમા પ્રણયને! રોગ ભારી છે.
 “ વિયોગીને વિહારીએ હૃદયથી હાર ધારી છે
 “ મ્હા સુગરાજની શક્તિ પ્રણય પાસે બિચારી છે,
 “ મદનનાં મારની પાસે સહુએ લાજ હારી છે.
 “ મદન મારણુ વિશે જેની સદા છે નામના ભારી.
 “ ખરે એ દેવ મહેલે પણ પ્રણય પુજા સ્વીકારી છે;
 “ મહાશક્તિ પ્રણયદેવે જગત ભરમાં પ્રસારી છે,
 “ અનુભવથી ખરે જાણ્યું પ્રણયની રીત ન્યારી છે. ”

સંગીત અટક્યું સિતારનો મધુર રણકાર શમ્યો.
 બલવંત રાય ઉતાવળે પગલે આવી પહોંચ્યો,

પતિને જોઈ કોકિલા ઉભી થઈ ગઈ. અને સ્મિતનું
 સ્વાગત કર્યું. “ પધારો પ્રેમની પ્રતિમા ! ”

“હા, દેવી !”

કોકિલા બોલી:

“દેવિ નહિ દાસી કહો આતો કુદ્ર નારી છે;

“દેવી નહિ દાસી થવાની આશ મારી છે.”

ડોક્ટર બોલ્યો:

“તારા હૃદયમાંથી વિકારી પ્રેમના તલભાર છે,

“દાસી કહું કેવી રીતે? તું દેવીનો અવતાર છે !”

કોકિલા બોલી:

“જગનાં સીતા દેવી હતા પણ રામનાં દાસી હતાં;

“રાધા મહાદેવી પરંતુ કૃષ્ણની દાસી હતાં;

“દ્રૌપદી દેવી ભણે પાંડવ તણી દાસી હતી;

“દમયંતી દેવી વિશ્વની પણ નળ તણી દાસી હતી;

“સાવિત્રી દેવી પણ સત્યવાન તણી દાસી હતી;

“દેવી ભલી તારામતી હરિચંદ્રની દાસી હતી.

ડોક્ટરે કહ્યું:

“મહારી ઉપાસનામાં પ્રબળ તું દેખાય છે !

“સ્વામિ થતાં તારો ખરે! આનંદ ઉર રેલાય છે !

કોકિલા: “હૃદયના નિવાસી ! પ્રણયના વિલાસી ! કહો કે

તું મારી ચરણદાસી.”

“એ આગ્રહ જતો કર.”

કોપ્રિલા: “આપના વદન સુધાકરમાંથી ‘દાસી’ નો મધુર
ટફકો સાંભળવા શું આ કાનો લાગ્યશાળી નહિ
થાય ?”

“પ્રણય ખ્યાસી દાસી આવ.”

પ્રિય તમે આનંદના ઉમળકામાં બાહુ પ્રસાર્યો, પ્રેય-
સીએ બાહુપાશમાં બદ્ધ થઈ.

પતિના પ્રેમમાં મોહિત થયેલો આત્મા ચુંબન કર-
વાની પ્રેરણાને દાખી શક્યો નહિ.

કિંમત ખરે ! કે વીરલા આંકી શકે આ ખ્યારતી,
ત્રમદા મળે પ્રેમાળના કર્ણા વિના કિરતારની !

*

*

*

પતિના શબ્દોથી પતિનું હૈયું આહલાદ પામે છે.
શાસ્ત્રકારો ગમે તેમ કહે; પરંતુ આવા સ્નેહાળ દં-
પતીનું જીવન એજ સાચું સ્વર્ગ. એનું નામજ “સુખી
ગૃહ મંસાર.”

(સમાપ્ત.)

“ આશા. ”

“ અમર આશા ! તું અલબેલી,
પુરણ પ્રકૃષ્ટિત તુજ પાસા,
“ જે પાસારૂપી ફાંસાના,
તમાસા ખૂબ છે ખાસા.

હસાવે તું,
રડાવે તું,
નમાવે તું,
જમાવે તું.

“ કરે છે દર્દીને બેદર્દ ને બે દર્દને દર્દી,—
“ કહી' તો તું વગાડે છે મસાણે ઢોલને તાસા.
“ અમર આશા ! તું અલબેલી,
પુરણ પ્રકૃષ્ટિત તુજ પાસા,
“ જે પાસારૂપી ફાંસાના,
તમારઃ ખૂબ છે ખાસા.”

-મંગલ.

“ દીવ્ય દિલ. ”

——

એક વખતે:—

“ સખિની સંગમાં ખેલો મજાના પ્રેમની કરતી,
“ મધુરા ખાલ જીવનમાં મધુ આનંદને ભરતી; ”

એટલામાં:—

“ હૃદય મુજ કુમળું તેમાં કટારી પ્રેમની મારી,
“ વિધિ! નિર્દોષ જીવનમાં કર્યો તું જન્મ બહો કારી. ”

તેથી:—

“ કર્યો જો જન્મ ઉંડો તો દવા તેની બતાવોજી !
“ હકીમથી રોગ ના બાએ હૃદય વિશ્રામ ! આવોજી ! ”

કારણ કે:—

“ કદી જો જાણતી હોતે પીડા છે પ્રેમની ભારી,
“ ખરીદી પ્રેમમંદિરમાં ન સ્થાપત મુર્તિ હું ત્હારી ! ”

પાશુ હવે તો:—

“ રહીશ હું પાયમાં તારા સદા દાસી થઈ ત્હારી,
“ ગ્રહીને શરણમાં બહાલા ! વિહારોને પીડા કારી. ”

નહિ તો:—

“ ત્હમારા જાપ જપવામાં જીવન હું આજથી ગાળું,
“ જગતમાં તું વિના બહાલા નહિ હું અન્ય કોં ભાળું. ”

—મંગલ.

“ દિવ્યદારા. ”

(૧)

સુંદર સરિતા તટપરે કો' એક નિર્જન સ્થાનમાં,
મીઠાં મધુરાં વારિના સુંદર ઝરા બેઠે છે ઘણાં;
રમણિય સુંદર સ્વર થકી જ્યાં પક્ષીઓ ગાતાં ઘણાં,
ફળ ભારથી ઝૂલતા તહીં વૃક્ષો અતિ સોહામણા.

(૨)

તે સ્થાનમાંહી દીવ્યદારા જે ન કોઈ વખાણતું,
વસતી હતી ત્યાં એકલી તેનું ન કો જગમાં હતું;
જેનું ન હોય કોઈ તહેને કોણ ચાહે વિશ્વમાં,
સુખમાં બધા સાથી થતાં કો થાય સાથિ ન દુઃખમાં.

(૩)

સુવાસથી ભરપુર સુંદર કુસુમ વન વિષે ખીલે,
સુવાસ તેની કોણ લે? છુપાયલું તે રહે ખરે!
આકાશમાંહી પ્રકાશતા કો' તારલા સમ દીપતી,
તે સર્વ શુણ્ણ સંપન્ન સુંદર રાંકડી જેવી હતી.

(૪)

સ્વર્ગી જગતને ત્યાગીને પરલોકમાંહી સંચરી,
બળયુગં ન તે કદી કોઈએ, દરકાર જરી પણ નવ કરી;
તે સ્વર્ગ માંહી સચરી —તેને ન કો' સંભારશે ?!
પણ દુઃખી દીલ મ્હારું ખરે! તેને નહિ વિસારશે ! ”

—મંગલ.

વાંચવા લાયક પુસ્તકો.

પૈસા કેમ કમાવા ? - થોડી	
પડીમાથી લક્ષ્યાધિપતિ કેમ થવાય	
નેની સંપૂર્ણ સમગ્રણ આ પુસ્તક-કમા છે. કી. ૧-૮-૦ રૂ. આ.	
નગીર	૧-૦
હુજર પ્રકાશ	૨-૦
સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતિ	૨-૦
૨૦૦ વર્ષનું પંચાંગ-વ્યાપારીઓ અને ધંધાદારીઓને અતિ ઉપ-યોગી છે. કી. કાચા પુઠાના રૂ. ૩ અને પાકા પુઠાના રૂ. ૩/૧	
ભાગ્યનીય સ.પ્રાજ્ઞયા	૨-૮
અમૃતાનંદ ભક્તિરસથી ભંપુર	
આખ્યાનનો સંગ્રહ	૩-૦
મનુસ્મૃતિ	૩ ૮
સાહિત્યદર્શન	૧-૧૨
સમાજ	૧-૦
પ્રભાત	૧-૮
બાદશાહી કથાકુંજ	૧-૦

ધર યેઠા અંગ્રેજી શીખવાનાં પુસ્તકો.

અંગ્રેજી અભ્યાસ-ગુજરાતી ઇંગ્રેજી અને ઇંગ્રેજી ગુજરાતી વાક્યો, વ્યાકરણના નિયમો, હમેશા વપરાતા પુષ્કળ શબ્દોનો ભંડાર, કામળ, ચીકી, તારના નમુના, અને બીજી અનેક બાબતો શીખવાનું સાધન કી.	૧-૮
--	-----

પત્ર વલવારનો ખમનો-અંગ્રેજી કાગળો. અરજીઓ, સમાચાર; વિગેરે લખતા શીખવાનું	૧-૮
અંબાલાલ સાકરલાલ કૃત મોટી ઇંગ્લીશ ઇન્ડુ ગુ. ડિક્શનેરી	૧૭-૦
ધી પોકેટ ઇંગ્લીશ ઇન્ડુ ગુજરાતી ડિક્શનેરી પૃષ્ઠ ૧૧૪૨	૨-૮
ધી પોકેટ ગુજરાતી ઇન્ડુ ઇંગ્લીશ ડિક્શનેરી પૃષ્ઠ ૧૩૦૨	૨-૮
નાની ઇ ઇન્ડુ ગુ ડિક્શનેરી	૧-૦
નિચાર સાગર	૫-૦
મુધરેલી સીના	૨-૪
રાજપુત કથાકુંજ	૧-૮
શાંતિ નિકેતન	૨-૪
ગુણ લલિતી	૧-૦
ગળા છત્રસાલ	૨-૪
અનુપકુમારી	૨-૦
સૈનીકની સુદરી	૪-૦
શ્રીમતિ વિજયા	૩-૦
સૌદર્ય જવાણા બા, ૧-૨ દરેક	૧-૧૨
પ્રમાદધનની પ્રભુતા	૪-૮
મોહિતી	૧-૮
રણધેણા રજપુતો	૩-૦
સુબોધ રતનમાળા	૨-૮
ગુજરાતી ટેલીગ્રાફ બુક	૨-૮
સોસાયટીનો સ્થુ	૨-૮
માયાવી મોહિતી	૩-૦

પુસ્તકો	૩૦ આ.
હુબતું બહાણું	૪-૦
આસામપર હક્કો	૧-૪
મહારાજના ખાનગી પત્રો	૦-૬
પારસમણી (પારસસંગ્રહ)	૩-૦
રણછોડલાલનું જીવન ચરિત્ર	૩-૦
સંસાર	૧-૮
આદર્શ ગ્રંથ (જાપાનીસ જામુમ)	૨-૮
બ્રહ્મ કર્મ	૧-૨
દ્વિજ કર્મ	૦-૨
વેદાન્ત સમુચ્ચય	૨-૮
સદાચાર સમુચ્ચય	૨-૮
સ્તોત્ર સમુચ્ચય	૦-૬
સચિત્ર મણિકાન્ત મોહું	૪-૦
અમર ચરિત્ર ચાર ભાગ દરેક ભાગના	૩-૮
આપણો ધર્મ	૪-૦
રાષ્ટ્રીય ગીત	૧-૦
હિન્દ સ્વારાજ	૦-૪
રાષ્ટ્ર કીર્તન	૦-૩
સ્વદેશ ગીત	૦-૧૨
સોર્ટ સેન્ટ્રેન્સીઝ	૦-૪
જ્ઞાન ચિંતામણી	૨-૮
જાદુઈ જ્ઞાનસ	૦-૮
સુવાસીની સરસા	૦-૧૨
ધન્દુ કુમારી	૧-૮

સુગુણ સુંદરી	૨-૮
આપારાવ	૨-૮
ગમાકૃષ્ણ પદ્મલસ	૪-૦
વિવેકાનંદ જીવનચરિત્ર	૨-૪
દક્ષિણનો વાઘ	૩-૦
કૈલાસ માનસરોવર	૨-૮
પંચાસરનો જવશીખરી	ભાગ ૧ ૩-૦
„ „	૨ જો ૩-૦
બેકનના નિઝધ	૦-૨
શારિરીક માનસિક શિક્ષણ	૦-૬
સંગ્રામ ક્ષેત્ર	૨-૦
ધર્મ ચિંદુ	૨-૦
નોશીક (પચવટી) યાત્રા	૦-૧૨
વિચિત્ર પ્રેમપંખાણી	૩-૮
ગુનસાના	૧-૮
ગુલામી વેપાર ભાગ ૧ લો	૧-૧૨
„ „	૨ જો ૧-૧૨
માયાનો બ્રહ્મા ભાગ ૧ લો	૨-૮
„ „	૨ જો ૨-૮
સચિત્ર વેળાવેલી ૧ લો	૦-૧૦
„ „	૨ જો ૦-૧૦
સચિત્ર રાજ કાઠીઆરો	૧-૦
બે ભાગ ભેગા	૧-૪
સચિત્ર સતિ દ્રૌપદી	૦-૧૦
નોવેલ ૧ લો.	૦-૧૦
„ „	૨ જો ૦-૧૦

પ્રમિત્ર મીરાંબાઈ ૧ લો	૦-૧૦
„ „ ૨ જો	૦-૧૦
સચિત્ર મહાલસા ચરિત્ર	૦-૮
સચિત્ર ડાકતી દીકરી	૦-૮
પ્રપંચી પતિવ્રતા યાને	
ભોળો ભરથાર	૦-૪
ડાહ્યા કે દીવાનો	૦-૩
સચિત્ર મહાસતી દમયંતી	૦-૪
શ્રી સતિસુલસા સચિત્ર	૦-૪
ખુબ સુગન ગાયનો	૦-૬
ખાદશાહ ખીરખત્ર	૦-૮
લાલ દીવો	૦-૮
રાષ્ટ્ર કીર્તન	૦-૩
ખુબ સુરત બલા	૦-૧૪
સચિત્ર સત્યવાન સાવિત્રી ને	
સિદ્ધરાજઅને જસમા ઓડણ	૦-૫
ભયંકર ભુતાવલીના	
જેખી ચમત્કાર	૦-૮
સચિત્ર સત્સંગ ભજનાવલી	
ગ્લેજ કાગળ-પાકુ પુઠું	
સોનેરી આય-ડીંગ.	૧-૮
ઓખાહરણ	૦-૬
એકાદશીની કથા	૦-૬
સચિત્ર રામલીલા ૧ લો	૦-૧૦
„ „ ૨ જો	૦-૧૦
બે ભાગ ભેગા	૧-૪

સચિત્ર મોઢું તુલસીકૃત	
રામાયણ	૬-૦
ગીરધર કૃત રામાયણ	૪-૦
શુદ્ધ કાવ્ય દોહન ૧-૫ ભાગ	૧-૮
સુડા બહોતેરી	૧-૮
ગુજરાતી ભાવાનું પંચીકરણ	૧-૮
શોભના યાને સુધામય	
સંસાર	૦-૬
સચિત્ર પિયાશ પ્રતિમા યાને	
ભક્ષક કે રક્ષક ?	૦-૮
હલકા કાગળમા	૦-૧૨
ચડીપાઠ સટીક	૧-૮
પંચન્ત ગીતા	૧-૧૨
સચિત્ર સત્યનારાયણની કથા	૦-૪
(બે ચિત્રો સાથે)	
પ્રિતમની વાણી	૦-૧૨
બહત ઇંદ્રજાળ	૦-૧૨
એકાદશી સી કથા પાત્ર	૧-૮
„ ચોપડી	૦-૧૨
ગરૂડ પુરાણ પાનામા	૨-૦
ગરૂડ પુરાણ (ગુજરાતીમાં)	૦-૧૨
અષ્ટા ધ્યાયી રૂઢી સટીક	૦-૧૨

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ.

પુસ્તકો વેચનાર—અમદાવાદ.

ભક્તશીરિમણી પાનાં ૨૫૬
કી. ૦-૧૦-૦

પવિત્ર લીલાવતી
(હરીગીતમાં) ૦-૬-૦

સતી તારામતી , ૦-૧૦-૦
કોણ ચાલાક ? ૦-૧૦-૦

સદેવંત સાવળીંગા ૦-૧૦-૦
ન્યુ ખુમસુરત ગાયનમાળા

સચિત્ર ૦-૮-૦
મોટી ન્યુ ખુમસુરત

ગાયનમાળા ૦-૧૨-૦
વિજયા વિજય ૦-૧૦-૦

મુદ્દામાળ સચિત્ર ૦-૧૦-૦

ગજરામાર, મુલખ કાવળી, ખરાસકસ્તુરી, મુંદરકામદાર દરેક સચિત્ર કી. ૦-૮-૦

દયાની દેવી સચિત્ર ૦-૬-૦
નળદમયંતી સચિત્ર ૦-૧૦-૦

પંચીકરણ ગુજરાતી ૧-૮-૦
શુદ્ધ કાવ્ય દોહન કી. ૧-૮-૦

સાચો સવાશેર ૦-૮-૦
સંત સમાજ ભજનાવલી

સચિત્ર કી. ૧-૦-૦
ખત્રીસ પુતળી મોટી પાકુ પુંડુ

સચિત્ર ૩-૦-૦
“શોભના” સચિત્ર ૦-૬-૦

રણછોડ લીલા ભાગ ૧-૨
સચિત્ર દરેકના ૦-૬-૦

સચિત્ર દરેકના ૦-૬-૦

પુસ્તકો વેચનાર વ્યાપારીઓને મુચના.

હાલમાં અમેએ સારા, સસ્તા ને સચિત્ર પુસ્તકો બહાર પાડ્યાં છે. નવા નવા સચિત્ર તેજદાર પુસ્તકો બહાર પડતા જાય છે. આપ આપનું નામ નોંધાવશો તો છપાતા નવા પુસ્તકો જણાવતા રહીશું.

ગામેગામ એજન્ટ જોઈએ છે.

તમે ખીજા વ્યાપાર કરતા હો તેની સાથે વીસ પચીસ રૂપિયાના અમારા સારા સસ્તા ને સચિત્ર પુસ્તકો રાખશો તો ટુંકી મુડીમાં ઘણું સાગે નફો મેળવી શકશો.

ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો તથા ખીજા દરેક પુસ્તક મળવાનું સ્થળ:—

બુકસેલર રણછોડલાલ મોતીલાલ શાહ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

(વાંચો) શ્રી કૃષ્ણ-સુદામા. કી. ૦-૧૦-૦
સચિત્ર

(વાંચો) સચિત્ર રણછાડ લીલા ભાગ ૧-૨ દરેકની કી. ૦-૮-૦

પિ. જી. સુદામા જનતા કી. ૦-૧૦-૦

બુકસેલર રણછાડલાલ મોતીલાલ-અમદાવાદ

